

אבקשה טוב לך

הספד על קברה של אשתי האהובה נעמי קדמון ע"ה

"אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג'): נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'; פשפש ולא מצא - ... בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: (משלי ג'): כי את אשר יאהב ה' יוכיח. ... אמר ר' יוחנן: ... קל וחומר משן ועין: מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם - עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם - על אחת כמה וכמה, והיינו ... דאמר רבי שמעון בן לקיש: ... יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם".

(ברכות דף ה ע"א)

שלוש פעמים תקפה אותך המחלה האכזרית בעשרים השנים האחרונות. סבלת הקרנות וטיפולים כימותרפיים קשים, שיכולים לשבור כוחו של אדם בריא. דעי עד כמה אוהב אותך הקב"ה: עכשיו את ממורקת מכל העוונות, ומזומנת ישר לחיי עולם שכולו טוב.

ולא רק הקב"ה אוהב אותך. נעמי אהובתנו - כולנו אוהבים אותך. תמיד דאגת לכולם. גם במצבים של יסורים קשים, כשבדרך הטבע אדם מתכנס בעצמו, בכאביו - מצאת בתוכך משאבים לדאוג לאחרים.

טבת תשס"ח

היית מאושפזת בבית חולים זיו, לצורך ניתוח אלקטיבי של בקע. סיכמנו שנקבל חופשה מביה"ח אחה"צ, לצורךנסיעה למסיבת בת המצווה של נכדתנו הודיה. בעוד אנחנו מתכוננים לנסוע, נכלא הבקע, והיה צורך בניתוח חירום. הודענו למשפחה את המצב, כדי שלא יחכו לנו למסיבה. בכניסה לחדר הניתוח, בעוד האחיות רוצות

להוביל את מיטתך, פרצת בבכי בהתרגשות גדולה, שסחפה גם אותי. האחיות חשבו שאנחנו בוכים מפחד הניתוח. ואז אמרת תוך כדי בכי: זה כבר הניתוח השלושה עשר בחיי, - זו לא הסיבה לבכי. הסיבה היא כי אני מקלקלת לנכדה שלי את מסיבת בת המצווה. בסופו של דבר הייתי יכול לבשר למשפחה, עוד לפני תחילת המסיבה, שהניתוח הסתיים בהצלחה, ואת כבר מתאוששת. את לא קלקלת את המסיבה של הודיה. ומחדר ההתאוששות ביקשת להתקשר אליהם, וביקשת מהם שהניתוח לא יעיב על השמחה: "תשמחו ושמחו את הודיה".

אדר א' תשס"ח

ביקשת שבהלווייתך ישאו רק הספד אחד בבית הכנסת, ואחד בבית העלמין. לא יותר מזה, ולא ארוכים מדי. אנשים באים לקיים מצוה, ולא צריך להעמיס עליהם. יש הזדמנויות לומר דברים: באזכרות, כאשר האנשים יושבים באולם, ומי שרוצה לצאת באמצע - יכול. התנאים האלה לא קיימים בהלוויה.

אדר ב'

(לאחר שקיבלנו מהרופאה האונקולוגית, שהצילום הראה שהטיפול הכימותרפי לא עזר להדביר את המחלה), **אמרת**: יש יתרון במחלת הסרטן: דועכים לאט לאט. המשפחה יכולה להתרגל. לעומת זאת מוות פתאומי בעוד האדם פעיל, - זו מכה קשה למשפחה.

שאלה: מה היית רוצה להספיק, לפני שאת עוזבת את העולם הזה?
תשובה: להיות כמה שיותר עם הילדים והנכדים.

אדר ב' (בשיחה טלפונית בינד ובין א. נ.)

אמרת: חשוב לי שגדליה ימשיך את הפעילויות שלו: מתן שיעורים, טיול שבועי, וכו'.

סיון

אמרת: הייתי מעדיף שנלך שנינו יחד. בגיל 70 לנתק קשר רגשי עם בן זוג קודם, ולבנות קשר רגשי עם בן זוג חדש - קשה.
ענית: יש דוגמאות בגיל 70. למשל: שמעון וציפי. אתה בריא, אתה פעיל. לא תהיה לך בעיה.

שבת פרשת פנחס

בשעלבים, יחד עם משפחות דהן, וקדמון. בשיחה בערב עם כלתנו מיכל, **אמרת:** אינני רוצה למות בבית. המקום בבית תמיד יזכיר למשפחה את אמא מתה, ויהיה להם קשה.
בבוקר הכאבים העזים תקפו אותך שוב. אמרת שאנחנו נלך לסעודה, ואת תשכבי "עד יעבור זעם". וכאשר באנו לראות האם הוטב לך, מה שהדאיג אותך - שמא את מקלקלת לנו את השבת.

מנחם-אב, בבי"ח הדסה, לאחר ניתוח שהיה שבועיים לפני כן

לאחר שביקשתי מעובדת כח עזר, לרחוץ אותך, כי גם יום קודם לא נרחצת, אמרת שלא נעים לך שאני מוכיח את העובדת.

מנחם-אב

מספר חודשים לפני כן, כשעמדת עדיין על רגלייך, אמרת, שבמצב סיעודי את לא רוצה להיות בבית, אלא בהוספיס. עכשיו שאלתי אותך האם את רוצה לעבור לשם, ולא חוששת. אמרת שאת רוצה, כי שם יש מטפלות שלהם, ואילו בבית את מכבידה עלינו.

מנחם-אב, בהוספיס בתל השומר

שאלתי: האם את עדיין חושבת שמחלת הסרטן עדיפה על מוות פתאומי, משום שבמחלת הסרטן המשפחה יכולה להתרגל למוות לאט לאט?

השבת: לא. אני רואה שבדעיכה לאט לאט, יש סבל גדול גם לחולה, וגם למשפחה.

שאלתי: האם את מפחדת מהמוות?

השבת: בכלל לא. המוות יהיה גאולה בשבילי, ובשביל המשפחה.

דעו, קהל קדוש, ובמיוחד ילדי ונכדי, איזו נשמה גדולה היתה איתנו, איזו אישה, איזו אמא וסבתא היתה לנו, וקחו את המגדלור הזה, - נר לרגלכם.

אלוקי, נשמה שנתת בה: טהורה היא.
אתה בראתה טהורה, אתה נפחתה בה טהורה וזכה,
ואתה נטלתה ממנה כשהיא ממורקת בייסורים,
וטהורה כעצם השמים לטהר.

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים

"בגיא צלמוות"

במסורה ד', "הלוך ושוב", "הלוך וחסור", "הלוך ונסוע", "הלוך וגדול"... וגם
ל"ל עפ"י מה שפרשתי הפסוק וידבר ד' אל נח צא מן התיבה אתה ואשתך
ובניך ובמדרש (פ' לד', ה') שנח לא רצה לצאת ואמר אצא ואהי' פרה ורבה
למארה עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם ע"ש. ואפשר
לפרש שנח שראה חרבן הנורא נתייאש לגמרי לבנות עולם מחדש וע"כ בא
הציווי כי לא לחנם הניחו הקב"ה בחיים לאחר החורבן רק כדי שיתחיל
לבנות הכל מחדש וזה שנאמר צא אתה ואשתך וגו' שכל מי שניצול
לתכלית ניצול וזה פירוש המסורה שמצייר מצב החורבן הנוכחי "הלוך
ונסוע" שמקודם הובילו את אחינו בית ישראל מביתם ועל ידי זה נעשו
"הלוך וחסור" שנשרפו רובא דרובא מאחינו בית ישראל ועם כל זה "הלוך
ושוב" שמי שזכה לשוב לביתו לחיים "הלוך וגדול" מוטל עליו להתחיל
לגדל ולקדש שמו יתברך".

(ש"ת מקדשי השם פ' נח אות לו' לרצ"ה מייזליש זצ"ל, שהיה מניצולי אושוויץ)

זיכרונות ילדות מתקופת השואה - נעמי קדמון

סיפורי האיש על השואה לגמרי איננו אופייני לו. כי אני עברתי
למעשה את השואה רק ב"זעיר אנפין" וגם אם יש בסיפורי קטעים
הנוגעים ללב, הרי שבוודאי הם אינם מזעזעים ואינם מסמרי שיער.
כאותם סיפורים רבים האופייניים לשואה, ומיד אסביר מדוע. אני רק
רוצה לבקש מכל קוראי שיתייחסו לתיאורים שלה בפרופורציה
הנכונה. וינסו לתאר בדמיונם איך נראתה השואה בממדיה האמיתיים,
אם כך היו פניה בקנה מידה קטן יותר.

ועוד רציתי לציין שיתכנו מעט אי דיוקים בפרט זה או אחר, כיון
שבהיותי ילדה קטנה באותה תקופה אפשר שהתרשמותי מהדברים
היתה שונה במקצת מזו של המבוגרים. ואולי גם הזמן עשה את שלו,

ואינני זוכרת במדויק כל פרט, אולם באופן כללי התמונות נחרטו בזיכרוני ואחדים מהם אנסה לתאר כאן.

ותחילה - מדוע עברתי את השואה רק ב"זעיר אנפין"? זאת מכמה סיבות. ראשית - היות שנולדתי בהונגריה, הרי שמשפחתי כמו כל שאר תושבי ארץ זו טעמו את טעם המלחמה רק בשנתה האחרונה. כידוע נמשכה מלחמת העולם השנייה משנת 1939 ועד שנת 1945 ולהונגריה היא הגיעה רק בשנת 1944.

בשנים הראשונות של המלחמה חיינו בהונגריה יהודים וגויים כאחד ממש כאילו אין מלחמה בעולם. למעשה כל מה שזכור לי מבדפשו הברירה, שבה גרנו באותה תקופה אלו זיכרונות מתקופת המלחמה עצמה, שבתחילתה נולדתי. ובכל זאת זכורים לי ביקורים בהצגות לילדים וקרקסים, טיולים לכפר בעונת הקיץ, ובכלל אוירה שונה לגמרי מזו של מלחמה. גרנו באחד הרובעים היפים שבעיר. ונהנינו משפע כלכלי, תרבותי ואף רוחני. היו שם בתי כנסת מיוחדים לזרמים השונים שביהדות, וזכורים לי טקסי חתונה מפוארים, חגיגות חנוכה לילדים וכו' וכו'.

המבוגרים אמנם ידעו, שקיימת מלחמה בארצות אחרות, אך מה עלה בגורלם של היהודים באותן ארצות לא היו ידוע. הגרמנים הטיבו להסתיר הכל מפני העולם, וגם אם הסתננו פה ושם סיפורי זוועה מהמחנות, פשוט לא האמינו להם. אולי מפני שהיה יותר נח לא להאמין, ואולי מפני שהיו כל כך מזעזעים, שלא היה ניתן להאמין שאכן זו אמת. וכך נתפסו גם יהודי הונגריה לשאננותם של שאר תושבי הארץ, והיו כולם משוכנעים שאליהם הצרה לא תגיע בהיות ההונגרים ידידיהם הטובים של הגרמנים. אבל להיטלר לא היו סנטימנטים, ובשנת 1944 הגיע גם תורה של הונגריה.

וכאן יש סיבה נוספת לעובדה, שעברתי את המלחמה בצורה קלה יחסית. גם אז, כשנגמרו הימים הטובים, והחלו הימים הקשים. הייתי

עדיין ילדה קטנה, ולא הבנתי את משמעותם האמיתית של הדברים. העובדה, שלא הפרידו אותי מהורי, נתנה לי הרגשה של ביטחון, כך שלמעשה מבחינה נפשית לא סבלתי כמעט ולא כלום. אצל ילדים קטנים יש לפעמים גם משמעות שונה לגמרי לדברים. ומה שנראה קשה למבוגר. יכול להיראות לגמרי אחרת לילד.

כך גם קרה למשל עם הגזירה הראשונה שגזרו על היהודים והיא ענידת הטלאי הצהוב, שבהונגריה היתה לו צורת כוכב. מאחר שאני הייתי באותה תקופה רק בת ארבע וחצי, והיות שהחובה לענוד את אותו כוכב חלה רק על היהודים מגיל שש ומעלה, הרי שאני הייתי פטורה מ"אות הקלון". אחותי לעומת זאת היתה כבר בת שש וחצי, וכך תפרו לה על המעיל כמו לכל המבוגרים את "אות הזיהוי". "אפליה" זו פגעה בי מאוד. ובכיתי מרות - 'מה אני אינני יהודיה? לי לא מגיע כוכב כמו לכל היהודים?' כשהורי ז"ל ראו בצרתי מיהרו לתפור גם לי את ה"טלאי הצהוב" על המעיל, ואני ממש התגאיתי בו, והייתי כל כך מאושרת, שסוף סוף כולם ידעו שגם אני יהודיה.

אבל בהמשך היו גם גזירות פחות נעימות. נאלצנו לעזוב את ביתנו היפה ולעבור לרובע אחר בעיר. שם ריכזו את היהודים בבתים מסוימים. אחר כך נאסר עלינו לשמוע רדיו. וכמובן יחד עם שאר תושבי הונגריה התחלנו לסבול מההפגזות של הגרמנים.

זכור לי עדיין, איך בפסח של שנת תש"ד התחלנו לערוך את הסדר כתיקונו, ואף הספקתי "לגנוב" את האפיקומן וחשבתי לבקש בתמורתו איזו מתנה יפה אלא שמיד אחרי כן נשמעה האזעקה, ולאחר שבילינו מספר שעות במקלטים לא עניין אותי עוד לא האפיקומן ולא המתנה. וביקשתי רק לישון.

ואז הגיעה גם הגזירה להעביר את היהודים למחנות הריכוז. וכאן ישנה נקודה נוספת, שהקלה מעל משפחתי את אימי השואה בצורה משמעותית. אבי ז"ל היה ציוני פעיל מאד. ושמש באותו זמן כיושב

ראש ההסתדרות הציונית של המזרחי בהונגריה. להסתדרות הציונית העולמית או לזו של ארה"ב היו באותם זמנים קשרים עם הגרמנים בתיווכו של ד"ר קסטנר ז"ל. והם ניצלו קשרים אלו ושלמו לגרמנים הון תועפות כדי להציל את פעיליהם בהונגריה. וכך צורפנו גם אנחנו לאותה קבוצה, שהתפרסמה מאוחר יותר בארץ בזמן משפטו של ד"ר קסטנר ז"ל בשם קרון המיוחסים, ושעוררה ויכוח חריף, האם ד"ר קסטנר נהג כשורה, כשהפלה בין יהודי ליהודי. כמובן אותו ויכוח איננו לענייננו.

הזכרתי את הפרשה רק כדי להדגיש שמשפחתי זכתה יחד עם כל הקבוצה ההיא לתנאים מועדפים אצל הגרמנים. בתחילה ריכזו אותנו במחנה מעבר בעיר. ואח"כ עלינו על רכבת משא, שבזמנים כתיקונם מובילים בקרונותיו בהמות, וברכבת זו ישנו ונסענו בצפיפות גדולה יום-יומיים עד שהיא נעצרה בטענה, שאין עדיין הוראות לאן להעביר אותנו. המתנו שם עוד יום-יומיים, ובכדי להקל על הצפיפות שבקרונות ישנו רבים מתחת לקרונות הרכבת, כי הגשם מנע מאיתנו לישון מתחת לכיפת השמים.

ואז הגיעה הפקודה, שכולם חייבים לרדת מהקרונות וללכת להתרחץ. האמת היא, שמיותר היה לציין שהרחצה היא חובה, כי כולנו ששנו לקראתה, לאחר שכבר מספר ימים לא התרחצנו. ושם הובילו אותנו בשביל ובשלב מסוים שלחו את הגברים לצד אחד ואת הנשים עם הילדים לצד השני. וכך הגענו אל מבנה מסוים ושוב היה עלינו להמתין שעות ארוכות. וכאן פשטה השמועה, שהגרמנים מקפידים מטעמי היגיינה, שהשיער יהיה קצר, והם מאיימים לספר לקרחת כל אישה או ילדה בעלת שיער ארוך. גם לאחותי, גם לי וגם להרבה ילדות אחרות היו צמות ארוכות. וחששנו מאוד מהתוצאות. למזלנו הצליחה אחת האמהות למצוא זוג מספריים. והיא מהרה לקצץ לכולנו את הצמות היפות כדי להסיר מעלינו את האיום המפחיד.

כשהגיע הערב קיבלנו רשות לחזור ל"ביתנו", הלא הם קרונות הרכבת. מאוחר יותר שמעתי משיחות המבוגרים, שיתכן והיתה לגרמנים כוונה לקחת אותנו שם לתאי גזים, ורק ברגע האחרון בוטלה הגזירה שוב בגלל אותם קשרים וכספים, שהזכרתי קודם. אם יש בכך אמת או לא, שוב אין זה חשוב לעניינו. אני רק זוכרת את אותה חזרה לקרונות "שלנו" שם נפגשנו עם האבות. כל אב חיפש את משפחתו. וראינו גם את אבא שלנו ביניהם. כשהוא מחפש אותנו בדאגה מסוימת על פניו, ופשוט איננו מזהה אותנו. כנראה הצום של אותו יום ניכר היטב על פניו, הילדים. ונוסף לכך הוא פשוט חיפש את ילדותיו עם הצמות, וברגע הראשון לא הכיר אותנו השתיים, שחזרנו אליו עם התספורות העלובות. אך אנחנו זיהינו אותו ורצנו אליו, וכולנו שמחנו שאנחנו שוב יחד.

ואז קיבלנו פקודה לעלות שוב לקרונות. והפעם היתה כבר הוראה לאן לקחת אותנו. ולאחר נסיעה נוספת של יום-יומיים הגענו לברגן-בלזן. ברגן-בלזן היה מחנה הסגר ענק מוקף כולו גדרות תיל עבים ומגדלי שמירה רבים. המחנה היה מחולק ליחידות קטנות עם מחיצות של גדרי תיל. והקבוצה שלנו קבלה יחידה כזו, שכללה שני צריפים ארוכים. שבכל אחד מהם כשניים שלושה אולמות גדולים המלאים מיטות של 3 קומות. וזה היה ביתנו במשך החודשים הבאים.

האוכל ניתן שם בצמצום רב, שלא לדבר על התוכן והטעם שלו. זכור לי למשל אותו מרק, שהביאו אלינו בחביות ענקיות, ושהיה אמור להיות מרק ירקות, אלא שהירקות שהוא כלל ניתנים בזמנים כתיקונם לבהמות ולא לבני אדם. מצאנו בצלחות חתיכות של סלק בהמות או כל מיני ירקות "טעימים" אחרים. ואם במקרה מישוהו גילה איזו חתיכה קטנה של תפוח אדמה, זו היתה ממש חגיגה. אבל ברור שלא היה על מה להתלונן, שהרי אלו היו התנאים המועדפים.

צעצועים לא היו לנו שם בכלל, שהרי נאלצנו להשאיר את כל הרכוש בהונגריה. ולקחנו רק מעט בגדים הכרחיים. אבל אנחנו הילדים ניסינו למצוא משחקים מאולתרים ולהעסיק את עצמנו בזמן הפנוי הרב. אני זוכרת, שבאחד הימים בא אלי ילד אחד וביקש שאבוא לראות איך הוא נתלה על אחת הדלתות ומשתמש בה כבנדנדה. מאחר שלא גיליתי התלהבות מיוחדת לראות את "ההמצאה" שלו, הוא הבטיח לי צעצוע אם אבוא לראות את "נדנדתו". ומה לא עושים כדי לקבל צעצוע, ועוד בתנאים כאלו? מובן שהסכמתי מיד ל"עסקה" אלא שברור שלהבטחתו לא היה שום כיסוי, ועד היום עדיין לא קיבלתי את אותו צעצוע.

ולא רק אנחנו הילדים מצאנו פתרונות מאולתרים למחסורינו, אלא גם המבוגרים ניסו לעשות זאת.

לקראת הימים הנוראים של שנת תש"ה הצליחו לפנות את אחד האולמות שבמחנה ולהפוך אותו לבית כנסת, ומשכנינו שבמחנה הסמוך, יהודים מהולנד הותיקים במחנה, קיבלנו מספר מחזורים לימים נוראים מבלי שהגרמנים הבחינו בקשר שנוצר בין תושבי שני המחנות, קשר שהיה אסור לחלוטין.

אבל יותר מכל נחרטו בזיכרוני המאורעות של אותו יום בו שוחררנו מהמחנה, ושגם בו לא חדלו הגרמנים מלהציק לנו ככל יכולתם.

הודיעו לנו באותו יום, שאנחנו משתחררים מהמחנה, ושעלינו להגיע למסילת ברזל במקום מסוים הנמצא במרחק של כ 7 ק"מ מאיתנו, שם תגיע רכבת לאסוף אותנו ולהעבירנו לשוויצריה. הגרמנים טענו, שאין להם מספיק כלי רכב להסיע את כולנו לשם, ולכן אמרו לגברים ללכת קדימה, ושרק הנשים והילדים יישארו להסעות. כדי להקל מעליהם את המסע הרגלי השאירו הגברים - האבות אצלנו גם את החבילות שהיו לנו. שכללו כאמור מעט בגדים, מתוך הנחה שבנסיעה יהיה לנו קל יותר לשאת אותם. אלא שההסעות לא הגיעו, ולאחר מספר שעות של המתנה קיבלנו גם אנחנו הוראה לצאת לדרך ברגל.

היום אם אני מדברת על שבעה ק"מ זה לא נשמע אולי הרבה כל כך. אולם לי זכורה אותה הדרך למסילה כאילו היתה ארוכה מאוד. הגלות. אילו רק ניתן לנו לעבור את הדרך הזו יחד עם האבות בודאי היתה זו הקלה גדולה. לפחות את החבילות היו נושאים הם במקומנו ואולי בחלק מהדרך היו נושאים גם את הילדים הקטנים על ידיהם. אלא שהגרמנים השכילו להכביד עלינו, ולא נותר לנו אלא לצאת לדרך ללא עזרת האבות ואף לעשות מאמצים להשיג אותם כדי שאותה רכבת לא תיסע בלעדינו.

זכור לי איך הלכתי עם אחותי יד ביד, כשכל אחת מאיתנו נושאת בידה הפנויה חבילה של בגדים, והשלג הרב הכביד מאוד על ההליכה. אמי זיכרונה לברכה, הלכה אחרינו, כשהיא נושאת בעזרת אשה נוספת גיגית קטנה מרופדת בחיתולים ובתוכה שכבה מכוסה בבגדים אחותי התינוקת, אותה תינוקות זעירה, שהיתה רק בת 6 שבועות כשהגענו למחנה.

ההליכה היתה קשה מאוד והאזרחים הרעים של גרמניה עוד הוסיפו שמן למדורה ואמרו לנו שהרכבת כבר עברה, ואין לנו מה להתאמץ. הילדים יללו נורא עד שכבר גם האמהות החלו להישבר. אך בכל זאת נמצאו גם כמה נשים שהיו חזקות בנפשן, והן עודדו את כולנו להמשיך ולהתאמץ עוד "טיפ-טיפה" כדי להגיע לרכבת. וכך בשארית כוחותינו הגענו לאותה מסילת ברזל, ולשמחתנו מצאנו שם את האבות, והתברר שהרכבת עדיין לא עברה.

אלא ששמחתנו לא ארכה זמן רב, כי הציפייה הממושכת הכבידה עלינו, והרכבת עדיין בוששה לבוא. היינו שם במקום חשוף לגמרי בלי שום מחסה והערב הגיע, ואנחנו עמדנו שם בחושך ובקור, וגשם זלעפות ניתך עלינו. נראה היה כבר שהרכבת לעולם לא תגיע, ושהגרמנים הביאו אותנו למקום חשוף זה רק כדי להתעלל בנו ובכדי להפגין אותנו מן האוויר.

אבל אותי לא הטרידו חששות כאלו, כי כאמור הייתי עדיין צעירה מאוד ותמימה מדי מכדי לפחד מסכנות כגון אלו. אני רק הרגשתי שקר לי מאוד, ושאיזו שן מרגיזה מכאיבה לי נורא. וגם הבנתי שהורי הטובים, שכל כך אוהבים לעזור לי, הפעם גם הם אינם מסוגלים להקל מעלי את סבלי. ורציתי להתנהג כילדה גדולה אך פשוט לא הצלחתי. ואם לאורך כל אותה דרך קשה עד למסילה התנהגתי בגבורה, הרי שכאן כבר לא יכולתי והתחלתי לבכות ממש כתינוקת. ולא חדלתי מלבכות גם כשבשעת לילה מאוחרת הגיעה סוף סוף הרכבת, וכולנו עלינו עליה. ורק כשאמי ז"ל הושיבה אותי על אחד הספסלים, נרגעתי ונרדמתי. וכך ישנתי שינה מתוקה גם באותו רגע גדול בו עזבנו את אדמותיה של גרמניה הארורה, ונכנסנו לתחומה של שוויצריה.

ושוב אני מדגישה, שזה היה תיאור של השואה בקנה מדה מוקטן ביותר. ננסה רק לתאר בדמיוננו מה עלה בגורלם של אותם מיליוני היהודים שעברו את השואה במלוא עוצמתה.

ילדותה ונעוריה

(ח) טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז', ח')

(ח) טוב אחרית דבר מראשיתו - כמשמעו בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהא בסופו אבל כשאחרי' טוב נגמר בטובה, דבר אחר טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו (רש"י שם)

על נעמי ובית קליין

הייתי בת 8 לערך כשאמי ז"ל לקחה אותי בפעם הראשונה לביקור אצל בת דודתה מהונגריה שגרה בקרית שמואל. זה היה בחוה"מ פסח, אז הכרתי את משפחת קליין: ההורים ו-3 הבנות כשהצעירה בהן, רחל ואני, פיתחנו יחסי חברות עמוקים, מאז ועד היום.

בבית זה שבשדרות הרוא"ה 18 הרגשתי שהגעתי ל"גן עדן". הביקור בפסח הפך למסורת ביקורים שנתית שלי בחופשות הקיץ הבאות. את הציפייה לשהייה של שבוע שבועיים השנתיים אתאר בשני מישורים: אורח החיים שניהלה המשפחה ואישיותם המיוחדת. זו היתה משפחה חמה ומכניסת אורחים עם חיוך שלא מש מפניהם. האוויר היה מלא באהבה ששררה בין ההורים לבנות ולהיפך. דיבורם היה שליו ורגוע ומעולם לא שמעתי צעקה או ויכוח, רק שלוה ונועם שסחפו גם אותי כאילו נכנסתי לעולם קסום. רחל היתה חברתי הטובה. מרים היתה הבכורה ולכן "מבוגרת" בעיני. נעמי היתה מושא להערצתי, נערה יפהפייה וחייכנית, מדריכה ב"בני עקיבא" ששבתה את לבי מרגע שהכרתיה - ביופייה, טוב ליבה ובחוס שהקרינה על הסובבים אותה. כילדה התאהבתי בה וחיפשתי את קרבתה. את תמונתה (תמונת הפספורט) שמתי מתחת לכרית ואני עדיין שומרת אותה באלבום ילדותי. בפעמים שצירפה את רחל ואותי אל חניכותיה ב"בני עקיבא" -

אם לפעולה או לנסיעה לבריכת "בת גלים" - הייתי יושבת לידה בגאווה וכורכת את ידי בזרועה. ממנה למדתי שירים כגון "על הרכב העמסתי ילדים עשרת ...", עקבתי אחריה כשעזרה לאביה ב"בנק" - בחדר המחובר לסלון. הייתי מתבוננת בה נפעמת בטקסי השבת כשהורים והבנות, שלובי זרוע, עברו מחדר לחדר בערבי שבת עם שירת "שלום עליכם", והיה נדמה לי שבאמת רואים מלאכים בבית. התרגשתי במוצ"ש כששוב נפרדו בני המשפחה מהשבת, שלובי זרוע, כשכל בת מנגנת שיר של "המבדיל", "אליהו הנביא" וכדומה על הפסנתר.

אני חושבת שחוויית השהיה בקרית שמואל היא מהחזקות שיש בי מילדותי, ונעמי היא הדמות הנערצת בזיכרוני. לפני כשנה ביקרתי את נעמי וגדליה בחיספין. נעמי כבר היתה חולה מאד וחרדתי מהפגישה. הופתעתי ושמחתי לראותה חייכנית כתמיד ופניה יפות ומאירות כתמיד. לא ניכרו בה סימני המחלה. היא נשארה כפי שהכרתי אותה.

נעמי תמיד תהיה נצורה בליבי. יהי זכרה ברוך!

זהבה רובנר (ברגר)

פתח תקוה

נעמי.

מה נאמר על נעמי ועוד לא נאמר ?

באילו שבחים נשבח אותה ועוד לא השתבחה ?

באילו זיכרונות נזכר ועוד לא הזכרנו במהלך השנים ?
אך למרות כל השאלות האלה אני מרגישה עונג, כבוד וגם צער רב בהזדמנות לדבר שוב על נעמי.

כי נעמי לא חלפה בחיינו כצל עובר, אלא השאירה בנו משקע של רגשות וזיכרונות חשובים ומשמעותיים, והחזרה אליהם מציפה אצלנו תערובת של צער, נעימות וחום בלב.

את נעמי פגשתי בשנת הלימודים הראשונה בתיכון. היא בלטה מיד בשלושה דברים: הדבר הראשון היה האישיות הבלתי רגילה שלה.

צדקת אמיתית, נעימה, מקבלת כל אדם בסבר פנים יפות ומאירות, מליצת יושר על כל אחד, עוזרת תמיד ברצון ובחיוך לכל מי שהתקשה, לעולם לא מתלוננת, וכמובן - חרוצה ומאורגנת, עם הכתב היפה ביותר בעולם.

מובן שהיא "שילמה" על התכונות האלו בכך שהושיבו אותה תמיד ליד התלמידות הגרועות והמופרעות ביותר, בתקווה שמהו מנעמי ידבק בהן וישפר אותן.

הדבר השני היה האינטליגנציה שלה, ובעיקר הכישרון המתמטי. היא בלטה בכישרון להבין ולפתור בעיות מסובכות, ובגלל שהיתה צנועה וביישנית - אף פעם לא הבינה למה משבחים אותה ולמה רואים בה כישרון מיוחד במינו.

היא מעולם לא התפארה ולא ניסתה לבלוט או להתחרות באחרות, וכמו שנאמר: "מי שבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו", היא תמיד זכתה לכבוד והערכה ללא גבול.

הדבר השלישי היה היופי והאסתטיקה שלה. תמיד היה נעים להסתכל עליה, עוד לפני שפצתה את פיה בחכמה. תמיד מטופחת ונאה, גם כילדה, גם כנערה ואחר כך גם כאישה בוגרת, ואפילו בשנות המחלה הקשות בערוב ימיה - תמיד היתה מאופרת באיפוק, מראיה היה משובב לב, והחיוך מאיר העיניים תמיד על השפתיים.

השלב הבא של חיינו המשותפים היה במחנה הנח"ל של קיבוץ שדה אליהו.

אני הייתי שם כ"חיילת גבורה" של גרעין הטיירה במסגרת הנח"ל, ונעמי היתה מתנדבת אזרחית שהשתלבה בעבודה ברפת, והתגוררנו באותו צריף דלפון.

בקיץ החום היה בלתי נסבל (למרות שעמק בית שאן נחשב במסורת כפתחו של גן עדן...) ובחורף הקור היה מקפיא עצמות.

נעמי היתה קמה ב- 4 בלילה, כדי לחלוב את הפרות ברפת, נפרדת בגבורה משמיכת הפוך שלה, ואף פעם לא מתלוננת או מתפנקת.

הקוריוז הזכור לנו ושמאפיין את נעמי כל כך הוא שביום הזיכרון לחללי צה"ל נשמעה צפירה שבה היינו אמורים לעמוד דום במשך שתי דקות. נעמי היתה בתורנות חליבה באותה עת, ולפני שהיא הפסיקה לחלוב כדי לעמוד דום, היא פנתה אל הפרות וביקשה את סליחתן על שהיא נאלצת להפסיק לחלוב ואולי בכך היא גורמת להן צער או אי נוחות.

עד כדי כך הגיעה הרגישות והחמלה שלה, הן כלפי בני אדם והן כלפי כל בעל חיים בקרבתה.

באותה עת התאהבו בנעמי שניים מחברי הגרעין, ולא במפתיע היו אלה שני ה"צדיקים" של הגרעין. אחד מהם היה גדליה, יבדל לחיים ארוכים.

לנעמי לקח זמן רב לקלוט ולפרש את הרמזים שנשלחו לעברה, ואנחנו, בנות החדר, היינו צריכות לפקוח את עיניה ולעבוד על התמימות והבושה שלה כדי שתבין מה קורה.

התגובה הראשונה שלה, כצפוי, היתה: מה הם רוצים ממני? מה הם מצאו בי בכלל? מי בכלל רוצה להתחבר אלי, הרי אין בי שום דבר מיוחד?

ואיך אני יוצאת מהצרה הצרורה של לבחור בין שניים, מבלי לפגוע בשני?

נעמי הפעילה כל מיני תרגילי התחמקות משני המחזרים העקשניים, אך ללא הועיל. כולנו יודעים במי נעמי בחרה בסופו של דבר, והשאר - הלא הוא כתוב בספר דברי הימים של משפחת קדמון.

הבחירה שלה הניבה משפחה לתפארת ובית יהודי שעורר בכולנו הערכה רבה לאורך כל השנים שבהן נשארנו בקשר.

המעבר לרמת הגולן הרחיק את נעמי וגדליה מאיתנו, אך רק באופן פיזי, ומצאנו את ההזדמנויות להיפגש כימים ימימה, בעיקר בכנסים של הגרעין ובשמחות.

חודשים ספורים לפני פטירתה של נעמי ערכנו מפגש של נעמי וגדליה עם מוטי רונן ז"ל ואשתו צפורה ויחזקאל בעלי ואנכי.

באנו לרמת הגולן ביום חורף ערפילי, ויצאנו לבלות במסעדה באניעים.
כולנו ידענו שמוטי ונעמי חולים וזמנם קצוב, ושאוּלי זה המפגש
האחרון איתם.

זה היה מפגש שיכול היה להיות עצוב וקודר, אך נעמי ומוטי לא נתנו
לפגישה לצער אותנו, והיא עברה בהנאה, צחוק ומצב רוח טוב,
והמלצרית במסעדה ודאי חשבה שאנחנו חוגגים משהו.
ואכן, חגגנו את האהבה האינסופית שחשנו כלפי מוטי וכלפי נעמי, ואני
מקווה שהם לקחו את התחושה הזו כשנפרדו מאיתנו לתמיד.

כשהתברר לנו שנעמי חולה (אחרי שהיא הסתירה את העניין שנים
אחדות) נפל עלינו צער רב. למה זה קרה דווקא לנעמי הצדקת, שראויה
יותר מכולם לאריכות ימים וכל טוב בחייה? אך כנראה שהקב"ה
אוהב את הטובים ביותר ורוצה אותם על ידו, כדי שיאירו את רקיע
עוֹזו.

עם הסתלקותה של נעמי נגרע עולמנו מהחיך הנפלא שלה, מקול
הצחוק המתגלגל שלה, מחכמתה, צניעותה ויופיה החיצוני והפנימי.
אין תחליף לנעמי.
תנוח בשלום על משכבה, ותהא מליצת יושר עלינו, כמו שהיתה מליצת
יושר על כל אחד כל ימי חייה.

באהבה - אביבה טלר

לגדליה שלום רב,

בצער רב שמענו על מותה של נעמי היקרה.
לצערנו לא יכולנו לבוא להלוויה וגם לא לשבעה ולנחמך אישית, נא
ראה במכתב זה את השתתפותנו הכנה איתך.
קשה לנו לדבר על נעמי בלשון עבר. אני זוכרת אותה מגיל 10, כשמה
כן היתה, תמיד נעימה וחביבה, כשלמדנו יחד בקרית שמואל בכיתות
ה' ו' וקצת בכיתה ז' ואחר כך נפגשנו שוב בכיתה י"א בתיכון בחיפה.

נעמי זכורה לי בתור תלמידה חרוצה ונבונה, שקדנית ומסודרת מאוד. אני זוכרת את כתב ידה הרהוט והעגול ואת הצטיינותה בגמרא וחשבון, אבל תמיד הייתה צנועה ועזרה בשמחה לתלמידים אחרים. הייתי אצלה כמה פעמים בבית ואני זוכרת היטב את הוריה ואחותה מרים ז"ל, שמחתי מאוד להיפגש איתכם לפני כ- 10 שנים בסמינריון של "אל עמי" בשלומית ואז נעמי זיהתה אותי תחילה, ובמסגרת זו גם הכרנו אותך.

אחר כך נפגשנו כמה פעמים בחיספין כשביקרתם שם וגם אנחנו ובשנים האחרונות לאחר שעברתם לשם, נפגשנו יותר. לפני שנה, כשהיינו בחיספין בחופש הגדול ושמעתי מנועה שנעמי נפלה, טלפנתי אליה לשאול לשלומה ואז היא סיפרה לי שהנפילה לא כל כך נוראה אלא יש לה משהו אחר והיא סיפרה לי מה גילו אצלה ומה שהיה לה בעבר.

כמעט שפרצתי בבכי למשמע דבריה, אבל לאחר ההלם והאלם, שיבחתי אותה על כנותה בכך שסיפרה לי על כך, והשתדלתי להרגיעה. אך הופתעתי שהיא קיבלה את הדברים בהשלמה ונשמעה מאוד אופטימית ומלאת אמונה ותקווה.

היא ביקשה שאתפלל עבורה לרפואתה וציינה ששם אימה הוא אסתר, כשמה של אימי ע"ה. התפלאתי שזכרה זאת.

התפללתי לרפואתה עד היום האחרון מאז, ראיתי לאחרונה בשמחת תורה, כשהגיעה לכמה דקות לבית הכנסת וכל הנשים שמחו והתרגשו ולא ידעתי שזו תהיה פגישתנו האחרונה.

מאז דיברנו פעמים ספורות בטלפון, לפני פסח סיפרה על תוכניתכם להיות באלוני הבשן, ואחרי פסח דיברנו גם כן.

לאחרונה, נעמי טלפנה אלי לפני כמה שבועות, והתעניינה בשלומי ובשלום ידי שנשברה ונותחה. גם אז היא נשמעה כרגיל מלאת ביטחון ואיתנה ולא ידעתי שזו תהיה שיחתנו האחרונה.

בחודש האחרון שמענו שמצבה החמיר, טלפנתי אליכם והשארתי שתי הודעות במשיבון, ללא מענה לצערי.

אחר כך שמענו שאתם נמצאים ב"הוספיס" בתל השומר וזקוקים לרחמי שמים. אכן התפללנו עד יום רביעי בתפילת שחרית. סלח לי גדליה על ההשתפכות ושטף הדברים, פשוט הרגשתי צורך בכך. ברצוננו לנחמד מתוך ספרו של ר' נחמן מברסלב "הנשק העדין" עמוד 74 "להתגבר על האובדן":

אלי היקר,
לבד אני פתאום וכואב אנוכי, מחפש מקור נחמה.
העולם - העולם שכה מלא הוא וכה עסוק - נראה ריק עכשיו.
קר ומפחיד כאן, בתוך החלל שנפער בי, שזהר פעם מביטחון עצמי ושמחת חיים.
אלי, משכני חזרה - אל עולם החיים, אל החיים עצמם. (לקו"מ רע"ז)

אנו מאחלים לך ולמשפחתך שיהיו לכם הרבה כוחות פיזיים ונפשיים להתגבר על האובדן, ותתנחם אתה בעיקר בילדים ובנכדים שבחיספין ובשאר המקומות בארץ, ותתנחמו בכך שנעמי כבר לא סובלת יותר ויושבת בוודאי בין המלאכים וצופה בכם.
יהי רצון שלקראת השנה החדשה הבעל"ט שתהיה שנת סימנים טובים.
תהיה נעמי מליצת יושר עליך, על משפחתך ועל כל עם ישראל כי אנו זקוקים לרחמים.
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ולא תוסיפו לדאבה עוד.

תנוחמו מן השמים.
ברגשי תנחומים כנים.
אשר וחוה יערי

אחותי יפת הנפש ויפת התואר,

יצאתי לדרך כדי לבקר, ואני מתמלאת שמחה, שבעוד כמה שעות ניפגש אי"ה ואוכל לחבק.

חבל שטרדות הזמן ומגבלות הגוף מנעו ממני עד היום לנסוע.

כעת, כמו ב"פלש בק" שבסרטים, עוברות בזיכרוני תחנות חשובות בחיינו המשותפים.

אפילו אני נזכרת במה שקרה טרם הולדתי - מה ששמעתי או ראיתי. הראשונה - ששמעתי מפיו, והשנייה מונצחת בהגדה המשפחתית המיוחדת שלנו.

ציון הדרך הראשון אירע סמוך ליום ההולדת של אבא ז"ל. אימנו המנוחה רצתה להכין לו הפתעה - תצלום מוגדל של שתי בנותיו המתוקות.

התצלום נשבר באניה בדרכו ארצה, ואולם מה שנשאר שלם זה הסיפור אודותייך: אהבת לחלק כל חוויה עם אבא ז"ל ובפרט משהו מרגש כמו להצטלם עם "בקבוקים" ... אך הגיע אבא הביתה, רצת לקראתו, חיבת אותו חזק בקריאות נרגשות "Apu , Apu " אבא שאל מה קרה, ואז הבזיק בזיכרונו שזו בעצם הפתעה. במבוכה גדולה טשטשת את ה"סנסציה" בביטול: "אה, לא קרה כלום, כלום לא קרה"...

כמה חן ותום ילדות! בא לי לצבט קלות את הלחי המתוקה שלך. המאורע השני אף הוא קשור בצילום משפחתי. כוונתי לתמונת ההורים ושתי הבנות בחורף תש"ד, כשאת עונדת את ה"טלאי הצהוב" בגאוה פטריוטית, מבלי להבין איזו אות קלון זו היתה. לך היה חשוב להוכיח שאת יהודיה. ציונית גאה לדוגמא!

בחסדי ה' שרדנו את השואה ועלינו ארצה.

מילדותי זכורה לי הרגשה שאת שותפה מלאה בכל מה שעבר עלי. אמא ז"ל יצאה תשושה מהשואה, אחרי שהשקיעה את כל כוחות הגוף

והנפש בהישרדות המשפחה. את הבנת שהיא די מנותקת מההווה הישראלית וחיה בעולמה הפנימי. בלי שמישהו יאמר לך, הפכת לי לאם ואחות.

ביאליק קורא באחד משיריו "הכניסיני תחת כנפך, והיי לי אם ואחות..."
אכן הרגשתי שאת פורשת עלי את חסותך וזה נמשך לאורך שנים.
החל בתוכנית האמנותית שהכנת לחגיגת בת המצווה שלי, עבור דרך ביקור אצל רופא העיניים, מיד כשנוכחת לדעת שאני קיצרת ראייה. ניסית לעזור לרופא שהתקשה להתבטא בעברית, אבל הוא - במקום להעריך את עזרתך - השתיק אותך: "לא יודע שום דבר - לא מפריע בעבודה", איזו אטימות!

בהמשך הגיעה חווית ההתבגרות, עם מי חלקתי אותה אם לא איתך?! זכיתי מיד לחיבוק ועידוד של שייכות לבוגרות.

גם כשהכרתי את מנחם, היית זו את שאירחת אותנו כאילו היינו "לורד וליידי" (ביטוי שלך).

בטוב טעם ודעת יעצת לי שלא ניפגש בט' באב, פן אתגנה עליו. כמה טוב לב וחכמת חיים הייתה לך!

כעבור כשלושה חודשים הובלת אותי לחופה. לא ידעתי שאז כבר נרקמו ברחמך חיים חדשים. בניסן נולדה חנה'לה שתחי' לאי"ט.

כאשר באתי לבקרך אחרי הלידה, קלטת כמה אני משתוקקת להחזיק ילד בחיקי. אינסטינקטיבית נתת בידי את מפתחות דירתכם בירושלים. כעבור תשעה חודשים נולדה נחמה'לה שתחי'.

גידלנו יחד את זוגות ילדינו הגדולים, עד שבחשוון תשל"א עברנו לערד.

התרחקנו פיזית, אך הקשר האמיץ נשאר. למרות עומס העבודה ברפא"ל ארגנת לך יום בחירה ובאת לבקרנו עם איצוי החמוד בל"ג בעומר תשל"ב. עודדת את רוחי לקראת סוף ההיריון עם אסתי.

הגדלת לעשות כשילדתי את אפרת ונשמעתי לך אובדת עצות עם
הבלגן שחגג בבית. לא חשכת מאמץ ובאת עם דסי לעזור לי בכל דרך
אפשרית. ידיך המבורכות לא נחו בין שטיפות כלים לטיפול בכביסות.
אפילו הגעת לקונסבטוריון כדי לרשום את איציק לחוג גיטרה.
כששאלת בנימוס את ה"ג'לוב" שבין המורים אם הוא איזו או ויינר,
ענה לך בחיוך שהוא כל כך שמן, שהוא גם איזו וגם ויינר ...
כעבור כחצי שנה נותחה נחמי בסורוקה, ניתוח של עמוד השדרה, את
היית המלאך הטוב שישבת לצידה כל הלילה שלפני ובמהלך הניתוח.
קרובי המשפחה של שאר המנותחים היו בטוחים שאת אימה, הן בגלל
הדמיון במראה ויותר מזה בגלל ההזדהות והדאגה שנראתה על פנייך.
עברו שנות דור ובנותינו נישאו.
את ולא אחרת ברכת אותי שאזכה להיות סבתא לפני מלאת לי 50.
בהיותי בת 46 נולד נכדי הראשון נפתלי. היש ספק בעוצמת הברכות
שלך?!

לא אמשיך בשבח והלל לך, אחותי הנפלאה. כל משפחתי שותפה
לאסירות התודה כלפיך.
תקצר היריעה ואוצר המילים דל מכדי להביע את רחשי ליבנו אליך,
יקירה.
תודה על ה-כ-ל !!!
נראה (לפי שיר עממי הונגרי) שהקב"ה אוהב אותנו, אם נתן לנו
אותך! אשרינו שזכינו בך.

שלך אוהבת ומוקירה - רחל.

החיוך ומאור הפנים:

יאר ד' פניו אליך - יתן לך מאור פנים (ילקוט שמעוני במדבר פרק ו'
רמז תשי')

שלום. בגימטריא עשו. הוי מקדים שלום לכל אדם ואפילו
בשלום גוי: (בעל הטורים במדבר ו', כו')

"ועבודת השם העיקר ע"י שמחה, כדאי' בספרים, "כי בשמחה
תצאו", ע"י השמחה יכולים לצאת מן המיצר" (ספר קול מבשר לרבי
שמחה בונים מפשיחא)

הדבר הראשון שציין כל מי שהכיר את נעמי ולו לפרק זמן קצר, הוא
החיוך הכובש שלה. חיוך שהפיץ אופטימיות ושמחה. נעמי במאור פניה
הייתה מקדימה שלום לכל. שלום כזה שאינו מן השפה ולחוץ אלא מלב
חם ואוהב.

מספרים הילדים:

כולנו זוכרים שלאורך כל ילדותנו, נערותנו ובגרותנו, כשאמא היתה עימנו
ועברו לידנו חברים שאינה מכירה, ואמרו לנו שלום, היא חייכה אליהם
במאור פנים ואמרה "שלום" שבעבורנו היה נראה מוגזם ולא שייך, הרי
אינה מכירה אותם (כנערים לעיתים אפילו הובכנו מכך...)
ובשבועה – הדבר שבלט אצל כ"כ הרבה מהמנחמים היה שאמרו -
'הדהים אותנו שבלי להכיר אותנו היא חייכה, אמרה שלום והתעניינה'.
ואז לראשונה הבנו עד כמה זה נתפס בעיני כולם כדבר מקסים
ומיוחד.

וכך כתבה עליה ברוריה מרמת מגשימים: זכיתי, זכיתי להכיר את נעמי
דרך טיפולי שיניים במרפאה. גם אני והרופא התרשמנו ממנה כאישה
מדהימה. מזמן לא פגשתי כמוה. מאירת פנים, יודעת לפרגן, סבלנית
סומכת.

גם כשחלתה המשיכה להיות אופטימית ולחייך. ממש התאהבתי בה. בכל הזדמנות סיפרתי לאנשים על המפגש עם נעמי המקסימה - יהיה זכרה ברוך, וזכותה - ויש לה זכות ענקית - תגן עלינו.

ושרה מחיספין רשמה:

פגישותיי עם נעמי סבבו סביב המתנ"ס בחיספין.

תמיד מאור פנים, תמיד חיוך והתעניינות, תמיד הרצון לשמוע, לדעת, ללמוד.

השיא, מבחינתי, המפגש שלה עם איציק וינברג בערב יום השואה. מפגש שריגש אותה ואת כל הקהל - זו א"י היפה, זו הציונות.

עדה נס שהכירה את נעמי עוד מימי הגרעין סיפרה:

נעמי הגיעה לקיבוץ שדה אליהו כחברה בגרעין "הטירה", אנחנו הילדים ליווינו בהערצה את חברי הגרעין. ונעמי נחרתה בזיכרוני. היא עבדה במקום יוצא דופן לבחורה - "רפתנית". בחורה שעובדת ברפת, מטפלת בפרות וחולבת, בהחלט היה משהו יוצא דופן.

מאז פגשתי את נעמי ואת גדליה בעיקר בשמחות משפחתיות (אנחנו קצת קרובי משפחה). והחיוך של נעמי חיוך רחב, חיוך שמבטא נשמה טובה ועדינה תמיד היה על פניה.

גם בימי חוליה, לא מש החיוך מעל פניה.

וזהו גם הרושם העז שהותירה נעמי על שכנותיה :

במשך כ- 5 שנים זכיתי להכיר אישה נפלאה.

מלאת שמחת חיים, טובת לב ועם חיוך ענקי על הפנים.

בשבילי נעמי היתה האמא שברמת הגולן שקרובה אלי, יהיו חסרות לי השיחות היומיומיות שלנו, לראות אותה בחוץ תולה כביסה, מסדרת את הגינה.

נעמי, אישה מדהימה, צדיקה לעולם לא אשכח את החיוך על פנייך.

טלי מלכה

אבקשה טוב לך

יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם לְשִׁמוּחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו (קהלת ג', יב')

אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב (קידושין דף מ' עמוד א')

האדם צריך להחליץ תמיד ממסגרותיו הפרטיות,

הממלאות את כל מהותו,

עד שכל רעיונותיו סובבים תמיד רק על דבר גורלו הפרטי, שזהו מוריד את האדם לעומק הקטנות,

ואין קץ ליסורים גשמיים ורוחניים, המסובבים מזה.

אבל צריך שתהיה מחשבתו ורצונו, ויסוד רעיונותיו נתונים

להכללות (הרב קוק זצ"ל שמונה קבצים קובץ ו' אות ריד')

ראויה נעמי לתואר אשה כללית. כזו שמחשבותיה ושאפיותיה כיצד להיטיב לאחרים. אם צריך לנסות ולצמצם את נעמי לשלש מילים הרי שהן "אבקשה טוב לך".

יש אנשים כלליים שעיקר מרצם נתון לעסקי ציבור רבים ומדרך הטבע שהדבר עלול לפגוע בבני משפחתם. נעמי הייתה אשה כללית, שאת עצמה לא העמידה במרכז כלל. התנדבה ועזרה לאנשים רבים אולם עיקר יחבה היה מהמעגל הפנימי והחוצה. ראשית לביתה - משפחתה, כרעיה אוהבת ואם מסורה למופת. אחר לשכניה ולכל מי שרק יכלה בצניעות האופיינית לה.

מספרים הילדים:

תמיד אחרי לידה או במשך ימי המילואים של הבעל, אמא היתה עולה על אוטובוס מהגולן ומתייצבת לעיתים לתקופה של שבועות בכדי לעזור בכל מה שאפשר. אף פעם לא היה הדבר לטורח עליה. מלבד העזרה הרבה היתה זו משענת יציבה להיתמך בה. אמא בדרך ועוד מעט יהיה הרבה יותר קל.

מספרת חנה:

לאחר שהתחתנתי, גרנו בחיסיפין. לאמא היה מאוד חשוב להגיע לבקר, לעזור, לשמור על קשר קרוב. מאחר שהיא לא נהגה, וגם היתה מוגבלת בזמן שיכלה להיעדר בגלל העבודה, היתה נוסעת לפעמים באוטובוס את כל הדרך במוצאי שבת, וחוזרת הביתה ביום ראשון בצהריים. כל כך הרבה מאמץ, בשביל להיות איתנו פרק זמן כל כך קצר.

זכרה תמיד את כל ימי ההולדת והנישואין של הנכדים, האחיינים וכו' ותמיד שלחה בזמן ברכה בדואר. לאחר פטירתה של אחותה מרים ז"ל היתה כמו אמא לאחייניה. וכשאחת מהן עברה ניתוח סעדה אותה בבית החולים ביום כיפור ובימים נוספים עד שהחלימה. גם כשנכדיה היו בבית החולים הגיעה להחליף אותנו בבית החולים בכדי שנוכל ללכת ולנוח בבית.

סיפורה חברתה חנה אורבך:

"התפעלתי מנעמי האמא - הסבתא לכל קריאה של אחת הבנות, היתה נעמי מתייצבת ללא היסוס, אם כשיצא אחד החתנים או הבן למילואים ואם מי מהנכדים לא כ"כ הרגיש טוב, כמובן לאחר כל לידה היתה נעמי מתייצבת והמוטו שלה היה "אני פרפר לילה" "אני חיונית בלילה" ובאמת היתה נותנת לבנות לישון בלילה והיא היתה מטפלת

בתינוקות בלילה. כשחזרה נעמי מהביקורים אצל הבנות, באיזו שמחה והתרגשות היתה מספרת לי חוויות וחוכמות הנכדים. גולת הכותרת בפגישותיי עם נעמי היו השיחות על המשפחה שכה אהבה, על המשפחה הקרובה, המשפחה המורחבת יותר - ההורים האחיות ובכלל.

נעמי אהבה לספר על המשפחה, לצערי לא הכל אני זוכרת, אך את הברק בעיניים כשסיפרה ודיברה על גדליה, הילדים והנכדים אי אפשר לשכוח."

שנינו במסכת אבות:

"אמר להם, (רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו) צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אלעזר אומר, עין טובה. רבי יהושע אומר, תגר טוב. רבי יוסי אומר, שכן טוב. רבי שמעון אומר, רואה את הנולד. רבי אלעזר אומר, לב טוב. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן עזר מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם."

זכתה נעמי שנתקיימה בה משנה זו שבכלל לבה הטוב נכללו גם עין טובה וחברה טובה. שכנה טובה ואף חכמת חיים מעשית לראות את הנולד. לדעת לעזור בדיוק בעיתוי הנכון או לתת את העצה הנכונה בפשטות ובאהבה כנה.

כתבה לה גיסתה - דבורה רונן

תודה נעמי,

לא פשוט "לחתן" גיס שהתאלמן מאשתו שהיא אחות אהובה, יקרה וקרובה כל כך.

ונעמי פרגנה, קרבה, עודדה, הדריכה ותמכה באצילות בשידוך שלנו (של שייקה הגיס ושלי דבורה).

וביום הנישואין שלנו קיבלתי מנעמי תואר של "אחות-גיסה".

ולא רק אותי אימצה נעמי כבת משפחה, את אמי אימצו במסירות גדליה ונעמי.

נעמי שהייתה במשדכים שלנו, יחד עם יהושע בויים (שותף של אבי במשק החקלאי וחבר של גדליה ונעמי), סיפרה לי בגילוי לב, שידעה שימיה קרבים, ביקשה מרים מנעמי אחותה שתעודד את שייקה הגיס, להינשא בשנית.

השיבה לה נעמי בחכמתה, כתבי את לשיקה במילותיך את בקשתך זו. וכך אכן עשתה מרים באצילותה.

נסגר מעגל מבקשתה של מרים והמהלך המעשי של נעמי בהיכרות של שייקה ושלי. והשאר היסטוריה.

**תודה לך נעמי.
אחות-גיסה
והרבה חברה
דבורה רונן.**

על היותה שכנה טובה מספר הבן הרב יצחק:

הגיע העת ואבא ואמא החליטו להחליף את תנור האפייה עם הכיריים של הגז. כיוון שהיה מדובר בסוף החורף, החליטו לקנות את התנור החדש לקראת פסח, ולהתחיל להשתמש בו לפסח - וכך יחסכו את העבודה הלא-קלה של הכשרת התנור והכיריים - לפסח, כי בתנור החדש לא ישתמשו כלל לחמץ לפני כן. לכן דאגו להזמין את התנור בזמן המתאים, וכשהאספקה התמהמהה (ופסח התקרב) התחילו להתקשר למוכר כל יום כדי להזכיר לו לבל יחמיץ את הרגע. אלא שיום יומיים לפני שמגיע פסח (כשסוף סוף התנור החדש הגיע), אחת השכנות שמעה שהם מחליפים תנור ושאלה אם אפשר לקבל את התנור הישן (כיון שהוא עדיין עבד), וההורים כמובן הסכימו. אך אז אמא עמדה על כך שצריך בכ"ז להכשיר את התנור (הישן) והכיריים

שעליו; שהרי המקבלת היא אישה לא דתית, ויש להניח שתשתמש
בזה עכשיו לפסח - בלי להכשיר, והתנור הרי הוא חמץ.
במילים אחרות - כל הבלגן (והריצה אחרי הספק) היתה כדי לחסוך
את העבודה הקשה של ההכשרה בערב פסח; אבל כשהשכנה ביקשה
- אז עושים את כל העבודה, ומכשירים אותו לפסח, שהרי איך ניתן לה
לפני פסח תנור שאינו מוכשר? כמובן שאמא גם לא הציעה שנדחה
את השכנה בשבוע, וניתן לה את התנור רק אחרי פסח, דבר שג"כ
היה חוסך את הטרחה להכשירו - אבל השכנה ביקשה, אז למה לא
לתת מיד...

ורויטל שכנתה סיפרה:

אני זוכרת, לאחר אחת הלידות, ב"ה, נהוג ביישובנו שבשבוע שלאחר
הלידה מכניסים מזון למשפחת היולדת... והנה - ביום שישי בצהריים
ערש"ק, דפיקה בדלת, גדליה נכנס עם ארגז, בתוכו מגשים מגשים
חד"פ, והוא מסביר: פה יש עוף, ופה יש שניצלילים לילדים, פה יש אורז,
ופה עוגות ...
והעוגות חתוכות להפליא, ריבועים ריבועים בתוך עטרות נייר,
מסודרות כמו לוח שחמט, ריבוע עם קרם שוקולד (שחור) וריבוע עם
קרם לבן.
והכל טעים ומסודר, ממש קייטרינג של האופה והמבשלת - נעמי
המדהימה.
ואני זוכרת, שזה כל כך הרשים וריגש אותי, וביום ראשון מיד
התקשרתי אליה, והודיתי כל כך. והיא בפשטות, בשמחה ועם "אור"
בקולה אמרה - רק בשמחות.
אמן !

וכך כתבה עליה שכנתה רחל:

זכיתי בשכנה מקסימה, מאירת פנים, תמיד קיבלה את פני בחיך רחב.

כאשר הגענו לגור בשכנות קיבלה אותנו בשמחה, התעניינה במשפחתנו.

לאחר כשנה שכבר גרנו פה, פתאום נזכרה שלא הכינה עבורנו "קבלת פנים טעימה" וערב אחד דפקה בדלתי כשבידה מגש עוגות ערבות לחיך עם חיך כמובן ובפיה ברכת "ברוכים הבאים" מאוחרת.

ושכנתה שירי זוכרת:

איזו קבלת פנים קיבלנו כשעברנו לגור לידה! הגיעה עם עוגות, עם ארוחת צהריים ועם הרבה לבביות ודאגה. ובכל פעם שפגשה אותנו אחר כך, דאגה לנו - איך אתם מסתדרים בבית ההוא ובבית ההוא?

כל כך נעים היה לבוא מדי פעם לבקר עם הילדים הקטנים, להרגיש רצויה ולשמוע סיפורים מתובלים עם חיך והרבה אופטימיות על החיים.

איזו אישה נפלאה! רוחה נשארה איתנו במה שלמדנו ממנה. בעז"ה ננסה להמשיך את דרכה.

ושכנתה נחמה מ. כתבה עליה:

זכינו לכמה שנים של שכנות נפלאה עם נעמי ובעלה גדליה. תמיד עם חיך על הפנים, הצעה טובה, התעניינות, אחרי לידה זכינו למטעמים טעימים.

אהבה מאוד את הגיל שהם תינוקות קטנים ואפילו מהבכי שלהם ידעה ליהנות.

החלפנו חוויות כשהיתה תולה כביסה, ארגנו ביחד שולחנות בחוץ לסעודה שלישית.

ותמיד נהנינו מחוכמת החיים שלה, מהניסיון שלה, מהנחת, השלווה, אהבה לספר על הנכדים והביקורים שלה שם, והשווה את הגיל שלהם לגיל הילדים שלנו.

נעמי כל כך שמחה בשמחתם של אחרים וכאבה את כאבם בשעת צרה. היתה מתפללת באריכות כוונה לטובת מי שיכלה.

וכפי שמספרות אסתי ודסי:

היו לה כמה חברים מהעבודה שהיו גלמודים והיא דאגה להם ושימחה אותם. וכן אנשים בודדים מקרית אתא שאמא דאגה להם. התקשרה לפני שבת לדרוש בשלומם ואירחה אותם בביתה. דאגה לחברותנו הרווקות והתפללה עליהן לזוג. ושמחה כל כך כאשר התחתנו.

ידענו שכשנתקשר לבשר לה שהן התארסו היא תשמח כ"כ כאילו מדובר בבנותיה שלה. תמיד שמחה בשמחת אחרים כאילו מדובר בשמחתה.

מספרת חגית א.:

ההיכרות שלי עם נעמי היתה מהצד המשפחתי, נפגשנו בשמחות של משפחת קליין **ותמיד פנתה אלי בחיוך מאיר ועיניים שמחות והתעניינה בשלומי באמיתיות כזו.**

מאוחר יותר נפגשנו כשאני הייתי בשירות לאומי בשלומי ונעמי עבדה שם כמורה למתמטיקה. ובזמן האחרון נפגשנו כשאני הייתי מחנכת של שלומית, נכדתה האהובה, ונעמי בנאמנות הגיעה לכל אירוע ופעילות שהיתה לנו באולפנא ותמיד כל כך פרגנה והתעניינה.

מהיכרות עם המשפחה והנכדים אני יודעת שהיא השאירה אחריה מורשת מפוארת של נתינה, אהבה ומאור פנים. יהי זכרה ברוך. השמחה של נעמי הקרינה על סביבתה. נעמי שאהבה מאוד לרקוד השתתפה בחוג ריקודי עם.

על החוויה לרקוד איתה מספרת מימי ט.:

עם נעמי ז"ל זכיתי לרקוד מדי שבוע במשך שנתיים ולא אשכח לעולם את שמחת הנעורים שלה, את החיוך, הפרגון, האהבה לכולם. הייתה זו פשוט חוויה בלתי נשכחת. זכות גדולה היא להכיר אישה מיוחדת כל כך ואני מקווה שהצלחתי ללמוד מעט משמחת החיים שלה, מהאופטימיות שלה.

יהי זכרה ברוך.

טוב לבה של נעמי לא היה מופנה רק לאנשים מסוימים. למשפחה או לחברים ושכנים. נעמי באמת אהבה כל אדם. הכילה אותו באופן טבעי.

סיפרה חנה:

כשהייתי ילדה בגיל בית ספר, היה מגיע אלינו לפעמים ילד, שהופנה אל אמא מלשכת הרווחה, כדי שיקבל מספר שעות שהייה בשבוע בבית נורמאלי, עזרה בש"ב וכד'. אבל הילד הזה לא רצה שיעורי בית ולא שום דבר דומה. הדבר היחיד שעשה בשעות שהיה בביתנו - היה אוכל ומשחק. אני זוכרת שאמא אמרה לי: כנראה שזה מה שהוא צריך. יכול להיות שאצלו בבית אין אפילו אפשרות לשבת בנחת ולאכול משהו. אז שיהיה לו לבריאות !

סיפרו הילדים:

היתה בקרית אתא קבצנית שהגיעה בכל יום שישי באמצע ההכנות לשבת. בזמן היותר לחוץ שבשבוע. אבל אמא תמיד חייכה ודיברה אליה בהתעניינות ובכבוד, כיבדה אותה בעוגות ושתייה חמה. בדרך כלל כשמישהו מבקש נדבה, במקרה הטוב נותנים לו סכום כסף ולעיתים אפילו מבלי להישיר מבט, בטח שלא להזמין פנימה ולנהוג בו כבחברך הטוב.

אולם אמא מצאה את הזמן ובעיקר את המקום הנפשי להכיל את אותה אשה שכעת זקוקה לה.

כזו היתה נעמי מהדרת במצוות צדקה כפליים. גם במצוות עשה של "נתן נתן לו" ו"פתוח תפתח את ידך". אולם לא פחות מכך גם במצוות לא תעשה של **"לא תאמץ את לבבך"**.

אולם נעמי לא חיכתה רק למי שיפנה אליה. חשה שהיא צריכה לעשות עוד. חיפשה היכן אפשר להתנדב ולסייע.

לאחר שחלתה במחלה בפעם השנייה ויצאה ממנה בחסדי ד'. חיפשה כיצד ניתן לעשות חסד מהניסיון שצברה במחלה. ולשם כך התנדבה באגודה למלחמה בסרטן כדי לעזור לנשים שעוברות את המחלה להתמודד.

אחד הפרויקטים שלקחה על עצמה היה הפרויקט של "כולנו שדכנים" מיוזמתו של הרב אבינר שליט"א. נעמי טרחה ועמלה להוציא חוברת ובה הצעות שונות לשידוכים בעילום שם כמובן כמה רצתה לראות בשמחת רווקים ורווקות שמצאו את בני זוגם והחליטו להקים בית בישראל.

מספר הבן יצחק:

אמא לקחה על עצמה להצטרף במלוא המרץ לפרויקט של כולנו שדכנים. עשתה זאת במחויבות רבה וכ"כ רצתה שהשידוכים יצליחו. השקיעה מחשבה ושיחות רבות ברווקים ורווקות כאילו היה מדובר בלחתן את ילדיה. בתפילותיה היתה רשימה ארוכה מאוד של אנשים עליהם ביקשה רפואה שלמה או זיווג על אף שבקושי הכירה אותם.

בנוסף התנדבה בארגון יד שרה - השאלת ציוד רפואי.

וכך כתבה תרצה שטיינמץ מנהלת סניף יד שרה בחיספין:

היתה לי הזכות להכיר את נעמי לאחר שעברה לגור בשוב שלנו בחיספין.

התרשמתי ממנה מאוד, ראיתי אותה כאישה חכמה, בעלת סבר פנים יפות, חייכנית, ממש מתאימה להתנדב אצלי. היא סיפרה לי שהתנדבה בקרית אתא באגודה למלחמה בסרטן, ובשידוכים - בפרויקט כולנו שדכנים.

החלטתי לשכנע אותה לבוא להתנדב ב"יד שרה".

נעמי היתה צריכה זמן לשקול את הנושא, רצתה לדעת מה מצפים ממנה, ומה דורשת ההתנדבות בסניף, ובעיקר לחשוב באופן רציונלי אם זה לא בא על חשבון המשפחה? הילדים? הנכדים?

לאחר כמה ימים השיבה נעמי בחיוב, ואני שמחתי מאוד.

ראיתי שנעמי מבינה עניין, חכמה, יודעת את הנהלים והפעלת המכשירים השונים, היתה לה חכמת חיים והיא למדה מהר מאוד גם את הוראות הפעלת המחשב, והתמצאה בכל התחומים.

כשנעמי הגיעה בפעם הראשונה להתנדב היא הסתכלה סביב ואמרה לי: חסר כאן משהו מאוד משמעותי. שאלתי: מה חסר? היא ענתה שחסרה מראה.

שאלתי אותה מדוע, וענתה שאדם שמתנדב / עובד / מקבל קהל, צריך לראות אם הוא נראה כנדרש.

למחרת דאגתי לקנות מראה ולהתקין אותה מאחורי דלת הסניף. היה זה שיעור חשוב עבורי מנעמי.

הייתי פוגשת את נעמי בסניף במשמרות שונות כשהיא מלאת אנרגיה, מקבלת כל אדם בסבר פנים יפות, מסבירה, מקשיבה, מחייכת, מעודדת, נותנת עצה ועונה על השאלות הנשאלות, והכל בנעימות האופיינית רק לה.

גם בישיבות הצוות שהשתתפה, היתה מדהימה אותנו בנינוחות שבה, ובעיקר בדבריה שהיו תכליתיים ומועילים.

נעמי התנדבה ב"יד שרה" ארבע שנים. (עד שמחלתה מנעה ממנה להמשיך) היתה לנו הזכות לשהות במחיצתה, לראות את האופטימיות שבה ולשמוע את דבריה בנושאים שונים שהיו אמרי נועם.

גם בזמן המחלה, כשכבר לא יכלה להגיע להתנדב, שוחחנו עימה בטלפון. היא שיתפה אותנו לגבי מצבה והיתה אופטימית.

נעמי, מה יפית ומה נעמת, את תחסרי לנו מאוד.

ת . נ . צ . ב . ה

ועל משמרת עם נעמי ביד שרה מספרת חנה אורבך:

ביד שרה היינו בנות זוג בתורנות, שעתיים של עבודה אך גם של סיפורים על הילדים, על הנכדים, עם המון אהבה דאגה ושמחה, וכמובן הודיה לקב"ה שזיכה אותה בכל הטוב. נעמי בשבילי היתה (כמה קשה לדבר עליה בלשון עבר) אישה של חסד, נעימות, שמחת חיים, חריצות, אכפתיות, ממש נעים היה להיות במחיצתה, אהבתי אותה מאוד והיא תחסר לי מאוד.

אהבתה של נעמי לכל אדם לא נגמרה בכך אלא בשימת לב לפרטים הקטנים.

הפליא מרן הרב קוק זצ"ל לקפל תורה שלמה במשפט קצר באומרו:
"האנשים הגדולים באים גם להמבוקשים ביותר קטנים בדרכים של גדלות." (אורות הקודש חלק ב' קמב')

טוב לבה של נעמי וגמילות החסד שלה הביאו אותה להקשבה עדינה ושימת לב לפרטים הקטנים.
שדווקא ההבחנה בהם וההתייחסות הראויה יכולה להביא לידי כך שמעשה פשוט יגרום שמחה גדולה או נחמה משמעותית לזולתה.

מספרות זסי ואסתי:

על אף שלמחלותיה לא התייחסה בחומרה, כאשר שמעה שאחד הנכדים לא מרגיש טוב דאגה לו, התקשרה לשמוע כיצד מרגיש. ואחר זמן התקשרה שוב לוודא שהחלים תוך זיכרון ושימת לב לכל פרט.

ומשפחת דרושקביץ מחיספין כתבה בשבעה:

להולדת בננו אסף קיבלנו ל"שולם זוכר" קרם-שניט מקורי ומפליא בטעמו מנעמי ז"ל, **לאחר שנה היא זכרה את הולדתו שהיה בשבועות והביאה ליום ההולדת קרם שניט נוסף.**

היתה לנעמי את החכמה להצליח ולתת את מלוא תשומת הלב בשיחה קצרה ואפילו באמירת שלום פשוטה. באמת אהבה כל אחד וכשדיברה עמו היה הוא במרכז הווייתה.

וכך סיפרה חברתה ליישוב מירב פ.:

זכיתי להיות שכנה של נעמי במשך שש שנים. ופשוט מאוד אהבתי אותה. **אף פעם היא לא עברה לידי סתם. תמיד בחיוך ובעניין**

**אמיתי לשלומי ולשלום הילדים. אני זוכרת שאמרתי לבעלי
שכשאצא לפנסיה, אני רוצה להראות כמו נעמי (בבריאות).**
ובל נשכח את הקרם-שניט המעולה שקיבלנו אחרי הברית של הבן,
הכל מסודר עם ברכה מצויירת ומושקעת.

**וכמה מוסר השכל יש בסיפורו של שאול אביאל (לזובסקי) - חבר
מהגרעין בשדה אליהו:**

עבדנו ביחד בגן הירק, ב-1957. עישבנו, השקינו ודיללנו. אני גיפרתי
עם הפרדה והמגפר, בשדות של סלק סוכר. נפגשנו לארוחת הבוקר
כל הירקנים, כשהגעתי עם פרדה, לשולחן האוכל, אמרה: **אנחנו לא
נאכל עד שניתן לפרדה לאכול. היא עקרה סלק מספוא ענק
מהשטח, ששקל כמעט כמוה, ונתנה לפרדה לאכול.**
אני צילמתי את זה, חיפשתי את התמונה בבית, אבל לא מצאתי.
על רגל אחת - ההתחשבות הבלתי נלאית בזולת, בלי שום אנוכיות.
כך היא זכורה לי מאז ועד היום.

כמובן שגם מידת הכרת הטוב היתה חלק מהותי ומשמעותי מאורח
חייה. נעמי לא קיבלה שום עזרה או סיוע לעצמה כדבר המובן
מאליו. על כל דבר הודתה מעומק לבה.

וכך כתבה עליה נעה יערי:

נעמי היקרה!
עם החיוך התמידי על הפנים. איך השאירה לנו כל כך הרבה זיכרונות
מחויכים.

כל כך הרבה חיזוקים. לראות אותה אחרי כל מה שעברה בחייה ולמרות הכל ועל אף הכל תמיד מחייכת, תמיד מאופרת, תמיד מוקפדת.

אפילו כשבאנו לבקר אותה אחרי המקרה עם הגב, החיוך לא מש מפניה. כאבה, אבל, תמיד חייכה.

אני לא אשכח את חג הפסח האחרון, באלוני הבשן. נעמי וגדליה היו אורחים שלנו בנופש המשפחות שארגנו בלינה הכפרית באלוני הבשן. הם ביקשו לארגן להם חדר קרוב לחדר האוכל. למרות כל הכאבים והייסורים, הם לא וויתרו לעצמם ויצאו איתנו לטיול ובאו לפעילויות.

הכרת התודה שלה הדהימה אותנו. ביום בו הם יצאו איתנו לטיול, לקחנו איתנו כיסא באוטו כדי שנעמי תוכל לשבת מפעם לפעם, ובתנו האמצעית ברקת היתה אחראית לנייד את הכיסא. בסוף החג נעמי וגדליה הביאו לה שוקולדים וממתקים כדי להודות לה.

אני חושבת על נעמי ולנגד עיני אני רואה אותה מחופשת לצ'רלי צ'פלין. היא זכתה במקום ראשון עם התחפושת הזו וההצגה שלה בנשף פורים.

קשה להאמין שלא נראה אותה יותר.

אני מאחלת לכל המשפחה שהחיוך והעוצמות הפנימיות שלה ילוו אתכם ויחזקו אתכם תמיד.

גם אורה אורבך מספרת על מפגש בין נעמי לבתה של אורה - שולי:

התקשרו אל שולי ממרפאת השיניים ברמג"ש (רמת מגשימים), לשאול אם היא פנויה, ויכולה להסיע חברה מחיספין ולהביא אותה למרפאה. שולי יצאה כמובן בשמחה, והביאה את נעמי למרפאה. זה היה ביום רביעי או חמישי בשבוע, וביום שישי כבר גדליה בא עם בונבוניירה טובה, להגיד תודה ולהביא תשורה. אופייני ...

אפילו בימיה האחרונים בהוספיס בכוחותיה האחרונים ניסתה להודות לאחיות על הטיפול בה.

שואל הרב קוק בפסקה הנקראת "הכרת הטוב":

"מהיכן צהלת הרוח יכולה לנבע?"

מהיכן מגיעה עוצמת החיים? מהיכן שואבים את הצהלה והשמחה את הרוח המפעמת בלב האנשים החיים במלוא המובן של המילה חיים?

וממשיך ועונה:

אם לא מהכרת הטוב המוחלט, הטוב האלהי. הרי אפשר לאדם שידאג, שמא יהיה סובל יסורים בתדירי תדירות, שמא יש אחיזה כזאת בהויה שאינו יכול להתפרק ממנה עדי עד, והיא מצערת לנצח. בטחון נגד דאגה זו אי אפשר כי אם בטוב האלהי. וכו'.

(אורות הקודש חלק ב', יז')

"הרי שאפשר לאדם שידאג, שמא יהיה סובל יסורים" - אצל נעמי הייסורים לא היו שמא אלא מציאות קיימת. אולם היא במקום לדאוג היתה חדורה בהכרת הטוב. הכרת - "הטוב כי לא כלו רחמין והמרחם כי לא תמו חסדיך". כמה ענוה ואמונה נדרשים למדרגה שכזו!?

וכך כתב עליה הרב נתנאל אריה ר"מ בישיבת הגולן:

**נעמי תמיד תיזכר בעיני רוחי כסמל החיים.
ישנם גופים המכסים ומעיבים על הנשמה שבתוכם, ויש נשמות
הפורצות את מגבלות הגוף, ומאירות אותו.
מכאן החיוך המקסים, מכאן אור הפנים, מתוך הנשמה הגדולה
שהאירה מתוכו ואותו,
נשמה גדולה שהאירה את עצמה ואת כל הנפגש עימה.
ת.נ.צ.ב.ה**

נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי

"חביבה תורה שכששאל דוד מלך ישראל לא שאל אלא תורה שנאמר טוב אתה ומטיב למדני חקיך. ואומר סעדני ואושעה וגו' שלא אהיה לומד תורה ושוכח שלא אהיה לומד ואין יצר הרע מניח לי לשנות, או שמא אטמא את הטהור ואטהר את הטמא ונמצאתי בוש לעולם הבא, או שמא ישאלוני מגויי הארץ וממשפחות האדמה ואיני יודע להשיבן ונמצאתי בוש לעיניהם וכן הוא אומר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ואמר זמירות היו לי חוקיך, שומע אני בשלוח, ת"ל בבית מגורי, במערות ובמצודות שנאמר בברחו מפני שואל במערה. וכן הוא אומר נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי" (ילקוט שמעוני במדבר פרשה יח רמז תשנ"ו)

לא רק במצוות שבין אדם לחברו נתייחדה נעמי, אלא גם במצוות שבין אדם למקום. הקפדה על המצוות גם ברגעים קשים היה לה לדבר טבעי ומובן מאליה.

וכך כתב בנה - הרב יצחק:

הפסוק (קהלת ז) "יש צדיק אובד בצדקו" - נראה כקריאת תיגר על מידת הצדק שבהנהגת ד' בעולם; הנה יש פה צדיק, ולמרות צדקותו - הוא סובל. לכאורה, זהו ניסוח אחר לשאלה עתיקת היום של "צדיק ורע לו".

אבל חז"ל ראו בפסוק זה גם משמעות אחרת. לא תלונות על הקב"ה, אלא שבח יוצא דופן על אותו צדיק, ש"אובד - בצדקו". מתייסר, אבל צדקותו עדיין קיימת:

מעשה ביוסף פסקס שעלתה נימא ברגלו, ונכנס הרופא לחתכה (היה צורך לכרות את רגלו, עקב נמק וכדו'). אמר לו (יוסף פסקס לרופא): כשתניח בו כחוט השערה, הודיעני (תאמר לי לפני שתסיים לחתוך את הרגל, כשעוד תהיה מחוברת לגוף בחיבור דק כחוט השערה). חתכה, והניח בה כחוט השערה, והודיעו. קרא (יוסף פסקס) לנחוני בנו, אמר לו: בני, עד כאן אתה חייב לטפל (בי), מכאן ואילך צא לך; שהרי אמרו חכמים: אין אדם מטמא על אבר מן החי אפילו מאביו (כהן אסור להיטמא למת, וכן להיטמא לאבר מן החי, ולכן אסור לו לשהות באותו בית שיש בו אבר שנקטע מאדם חי, אפילו אם זהו אביו. וכיוון שיוסף ונחוני בנו היו כהנים, ממילא כשנקטעת רגלו של יוסף, אסור לנחוני להישאר באותו חדר, כדי שלא ייטמא). כשבא הדבר אצל חכמים אמרו, על זה נאמר: "נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי" (תהילים קי"ט); "יש צדיק אובד בצדקו" (קהלת ז) – הצדיק אובד וצדקו עמו".

(בשינויי לשון קלים: מסכת שמחות פ"ד כ"ח, ירושלמי נזיר פ').

* * *

חלק גדול מספר זה, עוסק בהתמודדות עם הייסורים, עם המשברים, עם הקשיים. חלק אחר, מתאר את חייה של אמא, איך אצלה התמודדות עם ייסורים לא היתה דיון תיאורטי, אלא מציאות חיים ממושכת, ואיך עמדה בה בגבורה. בעיניי, מה שייחד את אמא היה לא רק עצם הסבל, ההתמודדות, קבלת הייסורים וראיית הטוב שבקשיים (אף שגם בכל אלה יש להאריך הרבה); אלא גם - קיום המצוות, הנאמנות לתורה, ההקפדה ההלכתית - גם באותם שעות. לא רק "אובד", אלא העיקר - "בצדקו".

* * *

כילדים, גדלנו לא אחת על סיפורי צדיקים, אנשים שבמסירות נפש נאבקו על קיום התורה והמצוות. מרבי עקיבא המקפיד בבית האסורים על נטילת ידיים במים המועטים שקיבל, ועד קדושי השואה שנלחמו לשמור על צלם א-לוקים בגטאות ובמחנות ההשמדה, תמיד המסר שהבנתי היה: פעם, היו כאלה אנשים. פעם, היו אנשים שהקפידו על שמירת התורה, בתנאים שלא ייאמנו.

לקח זמן, עד שהבנתי שלא מדובר רק באנשים של פעם. עד שהבנתי שאני לא הייתי זקוק לסיפורים עתיקים כדי לראות קיום מצוות במסירות נפש. בלי רעש וצלצולים, כזו היתה אמא ע"ה. בקשיים, במחלות, בייסורים - היא עצמה לא חיפשה לעצמה הנחות בקיום מצוות.

דוגמא אחת או שתיים שנחקקו בליבי, בעת מחלתה האחרונה:

בערב שבת חזון תשס"ח, יומיים לפני תשעה באב (פחות מחודש לפני פטירתה), הייתי אצל אמא, בבית החולים. אמא היתה במצב קשה מאוד. כשבוע וחצי אחרי הניתוח האחרון, הקשה, שממנו כבר לא התאוששה. עד כדי כך היתה חלשה, שכשהיתה צריכה לקום מהמיטה (הרופאים ביקשו שכל יום תרד מהמיטה, ותלך מספר צעדים במסדרון המחלקה - כיוון שלא טוב לגוף להיות כל הזמן בשכיבה) - לא יכלה לעשות זאת בבת אחת. היא התרוממה, במאמצים, משכיבה לשיבה - ואז היתה צריכה לנוח, כעשרים דקות (!), עד שתוכל לעבור לשלב הבא - עמידה. בשלב הזה גם לא דיברה הרבה - גם בשביל לדבר צריך כוחות. ובכל זאת, ברגע מסוים פנתה אליי: "יש לי שאלה", אמרה, "בתשעה באב, אני לא צריכה לצום?". המילים כמעט נעתקו מפיה: גם ברגעים הקשים האלה, מה שמטריד אותה - זה ההלכה.

בקושי יכולה לדבר, כמעט לא מסוגלת לשבת - אבל היא לא תאכל בתשעה באב (=צום מדרבנן!) לפני שתברר מה ההלכה אומרת. הגוף כמעט מחוסל כליל, אבל בשביל לאכול - היא צריכה קודם לשמוע היתר מפורש שיניח את דעתה.

וגם לפני אותו ניתוח: היא היתה צריכה לשתות כמויות גדולות של נוזלים, כהכנה לניתוח (או לטיפול), ועשתה זאת - אבל כמובן לא שתתה בגלל שהיתה צמאה. גם אז, מה שהעסיק אותה היה דיני ברכות: על שתיה כזו, שאיננה נהנית ממנה - האם צריך לברך או לא?

אפשר להאריך בדוגמאות, אך אין בכך צורך. עבורי, היתה אמא דוגמא חיה לאותו "יוסף פסקס", שבעת מחלתו וייסוריו - מעייניו נתונים בעיקר לשמירת ההלכה; בעיצומו של ניתוח קשה, הוא מוטרד מדיני טומאת כהן. "יש צדיק אובד בצדקו". מדוע הוא אובד, מדוע הוא מתייסר - לא בטוח שנדע. אין אנו בקיאים בחשבונותיו של מקום, "הנסתרות לד' א-לוקינו". אבל יש גם נגלות. "והנגלות - לנו ולבנינו עד עולם - לעשות את כל דברי התורה הזאת". את עשיית דברי התורה, את קיום המצוות בכל מצב ותנאי, את ה"בצדקו" - נוכל לזכור, ללמוד, להפנים - ולהעביר הלאה: לנו ולבנינו עד עולם.

התקופה האחרונה

"...אמר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו - אמר רבי אלעזר בן יעקב צריך אדם להחזיק טובה להקב"ה בזמן שהיסורין באין עליו למה שהיסורין מושכין את האדם להקב"ה שנא' כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה
(מדרש ילמדנו פרשת כי תצא)

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר איזהו דרך שמביא אור לעולם הבא הוי אומר זה ייסורים.
(ספרי פרשת ואתחנן)

"...שכן הוא טבע הייסורים לזכך את החומר ולפנות מקום לאורה של תורה ועדינות הרוח של עולם הבא".
(הגרי"מ חרל"פ זצ"ל מי מרום חלק ו' עמ' יד')

בחודש תמוז תשס"ז החלו להופיע הסימנים הראשונים למחלה. הכאבים החזקים הביאו לידי בדיקת אולטרא-סאונד שהעלתה ממצא חשוד. לאחר בדיקת C.T נתגלה שיש בעיה בכבד ובלבלב. נעמי קיבלה את הבשורה בשלוות נפש האופיינית לה.

סיפורה חנה בתה :

גם לפני שחלתה בפעם האחרונה, שנים רבות סבלה מדלקת פרקים כרונית, בעיות בבלוטת התריס ועוד, והיתה נוטלת באופן קבוע כמות גדולה של כדורים ותרופות מסוגים שונים. כל זה לא הסתדר לי עם זה שהיא אף פעם לא מתלוננת על כאבים, אף פעם לא מקטרת על בעיות גופניות.

שאלתי אותה לפעמים: יש זמנים ביום שבהם אין לך בכלל כאבים?
לקח הרבה זמן עד שקיבלתי ממנה את התשובה הברורה שאין, "אין
זמן כזה ששום דבר לא כואב..."

**אסתי בתה מספרת כי בביתה ישנה תמונה של אמא שצולמה יום
לאחר שבישרו לאמא על הסרטן הסופני שיש לה. החיוך הקורן של
אמא ניבט מהתמונה, אותו חיוך כמו תמיד.**

והבן יצחק מוסיף:

**כשנודע לאמא שהמחלה חזרה בפעם השלישית ושהפעם הסיכויים
מעטים וגם זו בלשון המעטה. אמא הודתה לקב"ה שנתן לה
עשרים שנים מאז שפרצה המחלה בפעם הראשונה. שנים בהן
זכתה לחתן את כל הילדים ולראות נכדים מקסימים. במקום
להתלונן זו היתה תגובתה. ועוד הוסיפה ואמרה - שעדיף כך לחלות
בסרטן ולא מוות פתאומי, שכך יהיה קל יותר למשפחה שתוכל לעכל
ולהספיק להיפרד. על המשפחה חשבה, ולא על עצמה.**

לאחר התייעצות עם מספר רופאים לגבי דרך הטיפול במחלה הוכרע
שיש לקבל טיפול כימו-תרפי.

על אף שנעמי עברה כבר פעמיים את הטיפולים הכימותרפיים
בפעמיים הקודמות של המחלה, וידעה כמה סבל כרוך בטיפולים
אלו, רצתה לקבל את הטיפול מתוך תקווה שאם הטיפול לא ירפא
את המחלה, לפחות הוא יוסיף לה תקופת חיים, שבה היא תוכל
להיות בחברת הילדים והמשפחה.

בסוף תשרי שנת תשס"ח התחילה לקבל את הטיפולים בבית חולים
"זיו" בצפת.

הרופאה אמרה לגדליה שהיא צופה תקופת חיים של כשלושה חודשים. נעמי נפטרה כעבור כמעט שנה בג' אלול תשס"ח.

בכל יום חמישי נעמי התאשפזה למשך יום אחד לקבלת הטיפול. מלבד הקושי שבטיפולים אלו הנוספים על הכאבים מהמחלה עצמה, יש לציין שהמיקום של הסרטן בלבב כורך עמו סבל רב וכאבי תופת. מה שהצריך לקבל טיפול גם במרפאת כאב בבית חולים רמב"ם בחיפה. נעמי קיבלה מורפיום לא על בסיס יומי אלא על בסיס שעות מרוב כאב. מינון המורפיום הלך וגבר עם התפשטות המחלה.

דרכם של חולים רבים שלפחות זכות ה"מסכן" שמורה להם להיאנח ולתנות על צרותיהן. להתרפק על גלי התמיכה מהסובבים אותם. אולם דרכה של נעמי היתה שונה.

מציין גדליה:

למרות כל הכאבים היה קשה מאוד לילדים לדעת עד כמה אמא סובלת. היא פשוט לא שיתפה אותם בצרותיה, ואת תשומת לבה הפנתה לדרוש בשלומם של כל הנכדים האהובים.

על תקופה זו סיפרו אסתי ודסי בנותיה:

בזמן המחלה כשהיינו מתקשרים אליה לשמוע איך היא מרגישה, וחוששים מלשמוע שהיא חלשה ומיוסרת, אמא היתה עונה בכזו לבביות וחיוניות כאילו הכל מצוין והיא לא סובלת כלל. לקח לנו זמן לעכל ולהבין את חומרת מצבה מכיוון שתמיד אמא חייכה ולא התלוננה על מצבה הקשה. גם כשהיתה בבית החולים, כשהיה לה כח, היתה מחייכת אל המבקרים והמשפחה כאילו הכל בסדר.

והבן יצחק הוסיף:

בתקופת המחלה מידי יום חמישי אמא עברה טיפול כימותרפי. לאחר הטיפול היתה שולחת מסרון לכל אחד מהילדים, שהטיפול עבר והכל בסדר. העיקר שלא נדאג. פעם אחת שוחחתי עם אמא בדיוק לאחר שהטיפול נדחה. אמא כל כך שמחה על כך. רק אז הבנתי עד כמה קשה היה הטיפול. היא לא שיתפה אותנו בסבל שלה, רק מהשמחה על שהטיפול נדחה, היה אפשר להבין עם מה היא התמודדה בכל שבוע.

סיפרה חברתה אורה א.:

כשהמחלה פרצה שוב, ביקרתי אותה מספר פעמים, גם בבית החולים וגם בבית. **הרגשתי אז איך היא זו שמחזקת אותי, במקום להיפך.** סיפרה על ההתמודדות הקשה, על הכאבים, וגם על מה שזכתה: ילדים מקסימים, נכדים נהדרים, בעל שתומך, ועל שהגיעה למנוחה ולנחלה בחיספין. לא התלוננה בכלל.

טלי מלכה שכנתה בחיספין שאלה את נעמי - מדוע את עוברת את הטיפולים דווקא ביום חמישי הרי חבל שבשבת תרגישי כך? נעמי ענתה: **תשמעי, אני לא רוצה שגדליה יבטל את העיסוקים שיש לו בימים אחרים, יום חמישי הוא פנוי אז עושים את הטיפולים ביום חמישי.**

כמובן שזה לא הפתיע אותי , תמיד דאגת לכולם.

ו"לא זו אף זו קתנני", מלבד כל אלו בתקופה זו קיבלה בקע בבטנה. מה שהביא לכאבים נוספים וצורך בניתוח נוסף. נעמי הוכנסה לניתוח דחוף, בדיוק בערב בו חגגה הודיה נכדתה את חגיגת בת המצווה. על סף הכניסה לחדר הניתוח, פרצה בבכי קורע לב שסחף גם את גדליה לפרץ של רגשות. האחות חשבה שהבכי נבע מפחד

הניתוח וניסתה להרגיע. נעמי ענתה לה - "זה כבר הניתוח השלושה עשר בחיי, זו לא הסיבה לבכי. הסיבה היא כי אני מקלקלת לנכדה שלי את מסיבת בת המצווה". זה היה הכאב הגדול שלה בתוך כל הסבל הפיסי הבלתי נגמר.

כל מספר חודשים נשלחה לצילום לראות מה המצב. ובכל פעם הצילום הראה שהנגע גדל, מה שהצריך החמרה של הטיפול, וממילא סבל כפול ומכופל, הן בשל כאבי המחלה המתפשטת והן בשל הגברת עוצמת חמרי הטיפול הכימותרפי. עד שבחודש סיוון כשהציעו לה שוב להחמיר את הטיפול, נעמי סירבה.

בנקודה זו פנו נעמי וגדליה לשני רופאים פרופסורים בכירים לבדיקת אפשרות לניתוח הוצאת הגידולים. אחד הרופאים הסכים לבצע את הניתוח, בתנאי שלפני כן יתבצע טיפול כימותרפי שיקטין את הגידול. וכאן הייתה דילמה משום שכל החמרה בטיפול לא עזרה ורק הוסיפה סבל וחולשה, ומי ערב שעתה הטיפול יעזור להקטין את הגידול. הרופא המנתח השני הסכים לנתח בלא טיפול אולם אמר שאינו יכול להבטיח תוצאות חיוביות. נעמי בחרה באופציה השנייה. הניתוח היה מעין התקווה האחרונה של מה שנותר לעשות בדרך הטבע.

ביום ראשון שאחריו לסדר פרשת מסעי, התאשפזה בבית חולים "הדסה עין כרם" במגמה לעשות את הניתוח ביום שלישי שאחריו.

מספר גדליה :

הניתוח היה אמור להיערך מספר שעות. מוקדם יותר מהמצופה, יצא אלינו הפרופסור המנתח, והודיע לנו שלאחר שפתח את הבטן, התברר לו שהנגע קשה יותר משהיה ניתן לראות בצילומים, ואין אפשרות להוציא את הנגע, והוא סגר חזרה.

המשמעות הייתה ברורה: בדרך הטבע לא נותר עוד מה לעשות. התחושה הייתה קשה מעין "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". יתר על כן עתה נוספו הכאבים של הניתוח הגדול. מרגע זה הוחשה ההידרדרות. המנתח אמר שלא נספר לה אנחנו על המצב, אלא הוא עצמו יסביר לה בבוא הזמן. אבל מתוך שנעמי לא שאלה עד יומה האחרון על תוצאות הניתוח, הסקנו שהיא הבינה את המצב לאשורו. במשך תקופת האשפוז, העומס במחלקה היה גדול, והתנאים לא נוחים, בלשון המעטה, למצבה הרפואי של נעמי.

על תקופת האשפוז מספרת אסתי:

אמא הרגישה רע מאד בזמן האשפוז בהדסה, גם בשל הניתוח שעברה וגם בשל המחלה המתקדמת. עדיין כשהגענו לבקר, כל עוד יכלה לדבר ולהישאר ערה (רוב הזמן רצתה לישון מרוב תשישות) חייכה אלינו, דיברה על נושאי היום יום במקום לשדר קושי וחרדה ממצבה.

אישה אשר היתה מאושפזת עימה באותו החדר בבית החולים אמרה לי מחוץ לחדר: "אמא שלך בטוח תצא מזה, היא כל כך חיובית וחזקה". זה היה ממש לא יאומן - אנו כבר ידענו שאמא ממש במצב סופני, אך אף אחד שנמצא בסביבתה, אפילו בחדרה, לא הצליח להבין את זה ממנה, עקב כך שרק חייכה, לא קיטרה ולא הפגינה חולשה.

ביום רביעי יא' אב לסדר פרשת ואתחנן, לאחר שבועיים וחצי מתחילת האשפוז, שוחררנו חזרה הביתה, בהמתנה שיתפנה מקום בהוספיס (בית חולים לחולים סופניים) בתל השומר.

ביום ראשון שלאחריו הגיע טלפון שהתפנה מקום בהוספיס. נעמי עדיין נכנסה על הרגליים ללובי של ההוספיס, כאשר גדליה וחנה תומכים בה משני הצדדים.

כאן במשך כשבועיים וחצי היתה תחנתה האחרונה בעולם הזה.

מספרת אסתי:

בהוספיס כשכבר הכאבים והסבל אינם ניתנים לתיאור, **כששאלתי את אמא - 'תגידי איך את מרגישה היום'? היא ענתה: 'היום לא כל כך טוב'. באותו רגע חשבתי לעצמי: הלא זו התשובה שאומרים על דברים קטנים שקורים כל יום, ואצל אמא זו היתה ההגדרה לייסורי התופת שלפני המוות.**

מספרת דסי:

בימים האחרונים בהוספיס נכנסה אחות שלא הכרתי ושאלה האם אני הבת? עניתי שכן. האחות מיד הוסיפה ואמרה - 'שתדעי לך, שאמא שלך היא בן אדם מיוחד. מכל החדרים היו שומעים זעקות ואנחות כאב של חולים, אולם אמא שלך אף פעם לא זעקה, ואף פעם לא התלוננה'.

נעמי היתה חלשה להחריד. לכולם היה ברור כי השקיעה קרבה, וכל יום נשא בקרבו חששות גדולים בקרב המשפחה. **ונעמי, במעט הכוחות שעוד נותרו לה, ביקשה להודות לצוות שטיפל בה. תמיד הייתה בעלת עין טובה. תמיד חיפשה במה לפרגן ולהרבות טוב.**

כעבור שבועיים וחצי בג' באלול תשס"ח נעמי החזירה את נשמתה לבוראה. **לא לפני שהיא מצווה את גדליה בעלה המסור לבל ישאו עליה יותר מהספד אחד בבית הכנסת ואחד בבית העלמין. אין צורך להכביד על האנשים הבאים לקיים מצווה...**

כמה מתאים לאישיות כללית, שהנתינה לזולת החיוך ומאור הפנים היו טבעה הראשון, לדאוג לזולת גם ביומה האחרון ולברוח עד כמה שאפשר ממרכז תשומת לב.

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.
אם תאמר: כשם שמברך על הטובה "הטוב והמיטיב"
כך מברך על הרעה "הטוב והמיטיב", והרי שנינו:
על בשורות טובות אומר "ברוך הטוב והמיטיב"
ועל בשורות רעות אומר "ברוך דיין האמת"?
אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבלם בשמחה.
אמר רב אחא משום ר' לוי: מניין? "חסד ומשפט אשירה"
אם "חסד" אשירה, ואם "משפט" אשירה.

(ברכות דף ס' ע"ב בתרגום קל)

רש"י במקום:

לקבולינהו בשמחה - לברך על מדת פורענות בלבב שלם:

אמר רב הונא: "הנה טוב מאוד" - זו מידת הטוב
"והנה טוב מאוד" - זו מידת ייסורים
וכי מידת ייסורים טובה מאוד?
אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא.
וכן שלמה אומר: "ודרך חיים תוכחות מוסר" (משלי)
צא וראה איזוהי דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא?
הוי אומר: זו מידת ייסורים.

(בראשית רבה ט' פסקה ח')

דברים שנשא הרב אהרן איזנטל שליט"א

רב היישוב חיספין בהלוויתה:

זו שעה של שקיעה, של דמדומי חמה. השמש המאירה הולכת ונעלמת מעבר לאופק. כך דומה עלינו דרך הסתלקותה מהעולם של נעמי, אצילת נפש, מאירת הפנים, מאז שתכפה עליה מחלתה בשבועות האחרונים וכוחותיה עזבוה אט אט.

איזו הארת פנים היתה לנעמי ! חכמים אמרו: חכמת אדם תאיר פניו. לא רק חכמה היתה בה, אלא גם בקשת חכמה. איך היתה מקדימה שלום לכל אדם! וכשהיתה פוגשת אדם, כל אדם, היה החיוך הגדול והשמחה שעל פניה מדביקים את מי שפגשה בדרכה, עד שליבו היה מתרחב. ואיזו עדינות ! מאיפה לוקחים כל כך הרבה עדינות. ובמיוחד מפליא הדבר לגביה, שפגשה בילדותה את הרוע הבלתי נתפס של הארורים, והאיר לה ה' פניו וניצלה לחיים.

הכל גנוז היה בשמה - נעמי: נעימה בהליכותיה, נעימה במידותיה. מן המידות הטובות שאמרו חכמים כשעסקו בדרך הישרה שידבק בה אדם, היתה מידת "עין טובה". בדרך כלל מפרשים מידה זו, כמו שאר המידות הנמנות שם, ליחסי "בין אדם לחברו". נעמי לימדה אותנו משמעות נוספת - "עין טובה" של אדם כלפי בוראו, ביחס לחייו שלו.

המחלה פרצה בגופה של נעמי לראשונה לפני כעשרים שנה, ושוב לפני עשר שנים, והיא התגברה עליה בחסדי ה'. וכשהוחמר מצבה בשבועות האחרונים, ידעה לומר שבסוקרה את חייה היא יודעת

להודות על עשרים השנים שהתווספו לה, שבהן זכתה להשיא את ילדיה ולראות את נכדיה הולכים וגדלים לתפארה, והוסיפה שהיא הולכת במנוחה ובשלוות נפש. והיא אכן זכתה לראות דור ישרים מבורך, משפחות של תלמידי חכמים ובני תורה, גדושים ביראה ומעשים טובים.

אני מכיר את נעמי כבר עשרות שנים, ואני מעיד עליה שהייתה מסורה מאוד לגדליה בעלה ולילדיה. עתה בוודאי תחסר להם מאוד. נעמי אהבה מאוד את הגולן. הייתה מאושרת כל כך כשעברה לגור ביישובנו, וגם אנחנו שמחנו בה ובגדליה יבדל לחיים ארוכים. אנחנו מקיימים את צוואתה להיקבר ברמת הגולן.

בשם בית חיספין אני מבקש לומר לך: נעמי - נעמת לנו מאוד. לכי בשלום והמליצי טוב, כדרכך, על גדליה ועל כל בני משפחתך, ועל קהילת הגולן.

דברי הספד מחתנה - דני סגליס

"היום יפנה. השמש יבוא ויפנה. נבואה שעריך" (תפילת נעילה)
הימים הנוראים הקדימו לבוא השנה. והנה היום כמעט ופונה, השמש עומדת לשקוע, ואת בשער אחד נמצאת בחיספין שכה אהבת, כ"כ קרובה הביתה, ובשער השני את עולה ובאה השמימה. ואנחנו: מורי חותני גדליה, הילדים, אחותך רחל, המשפחה והחברים עומדים עכשיו בעת נעילת שער. עומדים ובוכים.

כשרנו בשבועות האחרונים, לפני קבלת שבת את ידיד נפש, כמה כיוונו במילים "אנא אל נא, רפא נא לה, בהראות לה נעם זיווך, אז תתחזק ותתרפא והיתה לך שפחת עולם". קיווינו שגם הפעם המחלה לא תוכל לנועם שלך, לזיו הפנים שלך, אבל הקב"ה רצה את הנועם שלנו, את הנועם זיו שלנו, לידו. כמה נעמת לכל אדם באשר הוא.

המשנה במסכת קידושין אומרת: "כל העושה מצוה אחת, מטיבין לו ומאריכין לו זמיו ונוחל את הארץ".
מה פירוש מצווה אחת? ומה עם כל שאר המצוות? עונה על כך רבי יוסי ברבי בון בירושלמי: "מי שייחד לו מצווה ולא עבר עליה מימיו". וביארו המפרשים הכוונה, כפי שנאמר בתלמוד הבבלי ששאלו את רב יוסף "אבוד במאי זהיר טפיו", "שאלוהו איזו מצווה לקח להחזיק בה בייחוד".
לכל אדם מלבד כל המצוות שהוא עושה במהלך חייו, יש גם מצווה ייחודית, מצווה מאפיינת סביבה הוא סובב כל חייו. האם גם לכל אחד מאיתנו יש מצווה כזו, עליה הוא יכול לומר שהיא המצווה המיוחדת שלו?

אצלך לא היה קשה למצוא מצוות, אבל אם מותר לי לומר, את לימדת אותנו לאורך כל הדרך מהי פירושה של כלליות. מה פירוש לתת בשמחה ומכל הלב.

אהבת לתכנן את הזמנים מראש. מתי את מתנדבת ביד שרה, ולמי מהילדים את נוסעת החודש, ואיזו מתנה להביא לכל ילד. וכמובן לא שכחת להביא לכל אחד את העוגה המיוחדת שאותה הוא אוהב. הציפור הגדול היה לאחר לידה, היולדת המאושרת זכתה לארח אותך לזמן רב יותר. מלאת מרץ, ששה לעזור, כאילו שדלקת הפרקים הכרונית כבר לא מציקה לך, כאילו שלך לא קשה. תמיד בשמחה, ובנעימות. כל נכדייך כה אוהבים אותך. מעולם לא פגשתי מי שהכירך ולא אהב אותך.

לימדת אותנו שלהיות כללי, זה לא רק לתת, אלא לדעת להקשיב. לדעת לקלוט את כל הפרטים הקטנים שמציקים, עד שכולנו התרגלנו שאת זוכרת הכל. כל פרט, כל מה שאירע גם לפני שנים רבות.

כמה צדיקות נטפה ממך בטבעיות בלא רעש ובלא צלצולים?! לכמה אנשים היית המשענת, האוזן הקשבת, והלב שהכיל את כל צרותיהם? כ"כ אהבת את כולם. אוי, כמה לבבות שבורים עכשיו?

כשגרת בקרית אתא, הייתה מגיעה לביתך באופן קבוע ודווקא בימי שישי, אשה שהייתה זקוקה לנדבה, אבל את, לא רק שנתת לה נדבה כל שבוע, אלא קבוע היית יושבת אתה, נותנת לה לטעום מהעוגות לשבת. מקשיבה לה ומשוחחת עמה. ביום שישי עת שהכל ממהרים, שכל אדם ממוצע לחוץ וטרוד. אבל לך היה פשוט שצריך להכיל כל אחד בשמחה ובמאור פנים.

סיפרת לי שבפעם הראשונה שהמחלה תקפה אותך לפני למעלה מעשרים שנה, דסי ואסתי היו בנות עשר. סיפרת ששפכת דמעות כמים בתפילה. אמרת - "לא על עצמי ביקשתי, רק שהתאומות לא יהיו יתומות בגיל כ"כ צעיר".

לפי עשר שנים המחלה הגיעה בפעם השנייה. דסי ואני היינו לפני החתונה. והנה ביום חמישי בלילה אני חולם שחלית במחלה. לא ידעתי על כך מאומה. למחרת בבוקר פגשתי את דסי בקיבוץ בית רימון, פניה נפולות, אמרה לי שהיא צריכה לספר לי משהו נורא שסיפרת לה אתמול בערב. אמרתי לה אני כבר יודע... כמה דמעות ותפילות שפכנו אז כולנו. ואמרת, שאת עוד צריכה לחתן את אסתי.

עברו עשר שנים. והגיעה המחלה בשלישית. אמרת שתעשי השתדלות, אבל ברוך ד' את מודה על כל מה שזכית... הייסורים גברו, הטיפולים החלישו את הגוף, אבל לא יכלו לנצח את חיובך. את הכרת הטוב המופלאה שלך.

באחד מימי החמישי בהם עברת באופן קבוע את הטיפול הכימותרפי בבית החולים זיו בצפת, התקשרתי אליך ושאלתי אותך איך את מרגישה? מיד ענית - "ברוך ד' מוסיפים לי תרופה חדשה ובע"ה יהיה יותר טוב". שום מילה על הכאבים, על החולשה. נטולת קיטורים שכמוך. כאילו שהכל רק טוב.

שבאתי לבקרך לפני הניתוח האחרון, היית לאחר אותה שבת קשה, שבת שלאחריה לא היו בטוחים אם תהיי מסוגלת להיכנס לניתוח. היית חלשה, ונראית לא טוב. שאלתי אותך האם את מרגישה קצת יותר טוב - הסתכלת בחיוך הכי גדול שיכלת להוציא באותו רגע, ואמרת והדגשת **"קצת"**, יותר טוב". מקולך היה ברור כמה רע לך.

אבל "הקצת" המזערי הזה, הספיק לך בשביל לתאר דרכו את מה שחיובי באותו רגע.

כשביקרתי אותך שוב לאחר הניתוח, קמת מהמיטה לשירותים. ראית אותי במסדרון, היית חיוורת להחריד. חלשה ומיוסרת. ראית אותי בזווית עינך, ולא היה לך כח לא לדבר ולא לתקשר. נכנסת ולאחר כמה דקות יצאת. הישרת מבט אלי עם חיוך ענק, מלא חיים. ואמרת עם כל הלב "דני". לא היה לך כח להוסיף אפילו לא מילה אחת נוספת. בקושי חזרת למיטה. והבנתי שאת המעט אנרגיות שעוד היו לך אספת בשביל לשמח אותי בחיוך, בשביל לעודד.

הכתוב צווח - "אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא כי המר שדי לי מאד". ואת צדיקה שכמותך בכל תנועה שלך, בכל מילה שלך כאילו ואמרת - אל תקראי לי מרא, קראן לי נעמי! ברוך ד' אשר היטיב עימי!

היה כ"כ קשה לכולנו לראות אילו ייסורים את סובלת, וללא כל יכולת מצידנו לסייע. את שראית כ"כ הרבה בחיך, שהיית אוד מוצל מאש, שעברת י"ד ניתוחים, וכאבים נוספים, למה דווקא לך? היה רגע שהבנתי שכל אחד מאיתנו הוא ספר תורה ההולך ונכתב כל ימי חייו. ושאת עתה בשנה האחרונה לחיך כותבת בדם ובייסורים פרק נוסף, פרק חדש בספר המופלא שלך. לא הייסורים היו חדשים, לא הניתוחים ולא המחלה, אלא עוצמתם הקשה מנשוא. אולי במבט חיצוני נראה היה כאילו זהו הפרק הכי חסר חיים, הכי כבול למיטת בית חולים, אבל האמת שגילית לכולנו מהי עוצמה של חיים.

לימדת אותנו בחודשים האחרונים שלהיות כללי זה לא רק לתת ולא רק להקשיב, לא רק להכיל את הזולת, ולא רק לרדת לפרטים הקטנים, אלא גם להכיל את המציאות, קשה ככל שתהיה, ובכל

זאת להודות לד', לראות את הטוב, ולהיחזק בחיים. יידרש לנו זמן רב עוד בכדי ללמוד בעיון ולהפנים את הפרק הזה.

ימי בין המצרים שלהי תמוז. ליד מיטת חולייך בבית חולים הדסה עין כרם בירושלים, נזכרתי בסיפור על הרב חרל"פ שבא לבקר את הרב קוק בשל מחלת הסרטן בה לקה הרב. אמר לו אז הרב "ולוואי יעבור החודש ומזלו". (מזלו של חודש תמוז הוא סרטן). עבר חצי מחודש אב ובכל יום קמתי בתחושה וודאית וברורה. "ליבא לפומא לא גליא". לא העזתי לומר זאת בפה. אפילו לא לדסי. גירשתי את המחשבות, אבל ליבי אמר לי בג' אלול זהו היום שתיפרדי מאיתנו ותעלי להיכל הראוי לנשמה שכמוך. ביום רביעי ג' באלול יום פטירת מרן הרב קוק זצ"ל, שנפטר מאותה המחלה, יצאה גם נשמתך בטהרה. כמעט עשר שמיטות שבאו לסיומם לקראת סיומה של שנת השמיטה.

כשסיפרתי היום לילדים, את מה שלא ידעתי איך אוכל לומר ולהסביר להם - סבתא איננה עוד. שאלתי אם יש להם שאלות. הודיה החמודה שרק לפני יומיים נכנסה לכיתה א' עם ילקוט חדש ובהתרגשות עצומה, אמרה לי - "אבא, אין לי שאלה, אבל אני רוצה לומר שאני חושבת שעכשיו צריכים לעשות את סבא שמח"... ואני רוצה לומר לך סבא, שאצל כולנו, "גדליה ונעמי" זה פשוט - אחד. איזו אהבה, איזו זוגיות, איזו אחדות. כמה כח השראתם ונתתם לכל מי שהכיר אתכם. שניכם שיצאתם מגיא צלמוות בניתם מקדש לד' יתברך, של חסד ונתינה, של תורה ויראת שמים. באיזו מסירות טיפלת בה. באיזו אהבה, וחמלה. כמה דמעות חנקת בקרבך, רק בשביל שלילדים לא יהיה קשה. מי יודע כמה סבל שמרת בבטן, רק בכדי לא להכביד. כולנו אוהבים אותך וגאים בך. נעמי תהיה מליצת יושר עליך, על כולנו ועל כל עם ישראל בשמים.

שעה קלה לאחר שדסי הודיעה לי את אשר יגורנו ממנו, ביקשתי ממנה לומר לך שאני רוצה גם כן להספיד. היה לי ברור שאספר על מורתי חמותי. על אישיותה הכלל ישראלית, ובעיקר על הפרק האחרון בספרה, המופלא, הנשגב והמלא הוד. ולהפתעתי הרבה דסי אמרה לי בשמך, שנעמי ציוותה שיהיה רק הספד אחד וגם הוא קצר, בכדי לא להכביד על הציבור. כי אין כיסאות ולא נוח לאנשים, אז שלא יהיה טורח הציבור...

ובבת אחת פרצו הדמעות, הלב נקרע, ואמרתי לעצמי, חשבת דני, שתספר על הפרק האחרון בספר, על היכולת להכיל, את מה שהמילים לא יכולות לתאר, והכל בנועם ובהכרת הטוב. אבל איך, איך לא הבנת? לא זה היה הפרק האחרון, אלא הלפני אחרון. ישנו עוד פרק אחד.

הפרק האחרון הוא - שאיש כלל ישראלי לא רוצה שידברו עליו. לא הוא הנקודה. לא הוא במרכז, אלא כל הסובבים אותו...

איפה את חמותי היקרה ואהובה ואיפה אנחנו? איך הגעת למדרגה הזו?

מי ייתן לנו תמורתך?

ומי ייתן ונשכיל ללכת בדרכך.

ד' נתן לנו את הזכות לחיות אתך. ד' נתן וד' לקח. יהי שם ד' מבורך. תהא נשמתך צרורה בצרור החיים אמן סלה.

סיום ש"ס משניות ביום השלושים

להסתלקותה של אשתי האהובה נעמי קדמון ע"ה

אנשים לקחו על עצמם ללמוד עד יום השלושים, מסכת אחת או יותר, וכך הציבור משתתף במצווה הגדולה, שהיא לימוד כל ש"ס המשניות לעילוי נשמת המנוחה. ומתוך הכרת הטוב, נודה ונאמר יישר כוח, לכל הלומדים, ולכל הקהל הקדוש שבא לחלוק לה כבוד, ולהשתתף בשיעורים ובסיום, לעילוי נשמתה.

אנחנו עומדים לפני יום הכיפורים - היום ב-ה' הידיעה, או בארמית יומא. ולכן המסכת שכולה עוסקת בענייני יום הכיפורים, נקראת מסכת יומא. נסיים בסיפא של המשנה האחרונה במסכת זו.

"אמר ר' עקיבא, אשריכם ישראל...". (לימוד הסיפא).

הרישא של המשנה פותחת: "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה". מהדברים הללו עולה אווירה קודרת של בני אדם שאינם מהוגנים.

וכשמגיעה המשנה לדברי ר' עקיבא, פתאום משתנה האווירה: "אמר ר' עקיבא, אשריכם ישראל". איזו אהבה לכל אדם מישראל, בלי לתייג את האנשים. איזה מאור פנים. לא עוסקים בצד האפל של האדם, אלא בטהרה, בראיית מה שטוב. "לפני מי אתם מיטהרים? מי מטהר אתכם? - אביכם שבשמים". איזו אינטימיות! אנחנו נמצאים בחוג המשפחה. אבא רוחץ אותנו מכל הרפש שבו התלכלכנו.

זהו ר' עקיבא, שאצלו הכלל הגדול בתורה היה: "ואהבת לרעך כמוך". את הרע צריך לאהוב לא פחות מאשר את עצמך. זהו ר' עקיבא, שהוצא להורג בין הרוגי המלכות, כפי שמספר התלמוד במסכת ברכות, שפעם אחת גזרה המלכות הרשעה על ישראל, שלא יעסקו בתורה. בא פפוס בן יהודה, ומצאו לר' עקיבא, שהיה מקהיל

קהילות ברבים, ועוסק בתורה. מן הסתם אמר ר' עקיבא לעצמו: אם אני מבין, שבלי התורה אין לנו חיים, "כי הוא חייך ואורך ימך", אז אני לא לומד תורה בסתר לעצמי - ואני את נפשי הצלתי, אלא מקיים "ואהבת לרעך כמוך", - מקהיל קהילות ברבים, למרות הסכנה הוודאית, ומלמד את התורה שרכשתי - גם לאחרים.

והסוף ידוע: לא היו ימים מועטים, עד שתפסוהו לר' עקיבא, וחבשוהו בבית האסורים. ובשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, בייסורים גדולים, כפי שמתואר שם, שוב אנחנו מוצאים אותו עוסק באהבה: "היה מקבל עליו עול מלכות שמים", - דהיינו קורא קריאת שמע: "ואהבת את ה' אלוך בלבבך ובכל נפשך", - אפילו נוטל את נפשך".

ונעמי הלכה בדרכו של ר' עקיבא. רבים מהמנחמים ציינו בדבריהם את מאור פניה של נעמי, את צדקותה, את התעניינותה הכנה בכל אדם שפגשה, וגם במשפחתו - כאילו היה זה משפחתה. במחברת לזכרה כתבה אחת התושבות: "להולדת בנו קיבלנו, מנעמי ז"ל, קרם-שניט מקורי ומפליא בטעמו. לאחר שנה, זכרה והביאה ליום הולדתו, קרם-שניט נוסף".

כך היתה נעמי, שבכל לבבה ובכל נפשה, ובאופן הכי טבעי ונכון, קיימה "ואהבת לרעך כמוך", וגם היסורים הגדולים לא יכלו להכריע את מאור פניה.

ומסיים התלמוד: בשעת מיתתו של ר' עקיבא, יצתה בת קול ואמרה:

"אשריך, ר' עקיבא". וכאן נסגר מעגל: ר' עקיבא בחייו אמר "אשריכם ישראל", ובשעת מיתתו הכריזו עליו מן השמים: "אשריך, ר' עקיבא, שאתה מזומן לחיי העולם הבא".

ואם יורשה לנו להוסיף, ולומר לנעמי, שהלכה בדרכו של ר' עקיבא:

אֲשֶׁרֶךְ, נַעֲמִי, שֶׁאַתְּ מְזוּמָּנָה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבֶּא.

תְּהֵא נִשְׁמַתְךָ צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים

געגועים

זכות גדולה היתה לי להיות בת שלך, של אמא מיוחדת כזאת, במשך מעט יותר מארבעים שנה.

אמא שכל חייה בנעימות וראיית הטוב, שאוהבת ומכבדת ללא גבול, שתמיד מוכנה להקשיב ולעזור.

אך לא רק אמא היית לי - אלא גם החברה הכי טובה !
זו היית את שסיפרתי לה את כל הסודות הכי כמוסים, אפילו אחרי שסיימתי להיות ילדה. אותך שיתפתי בכל החוויות - היפות כמו גם הקשות, התייעצתי איתך בכל הצמתים החשובים בחיים, סמכתי על עצותיך וחכמת החיים שלך.

לפני כמה שבועות עברה מוריה טסט. המחשבה הראשונה שעלתה לי כשסיפרה לי היתה - לרוץ לטלפן אליך ולספר לך ...

ליד המיטה שלי שמתי תמונת פספורט קטנה שלך שנתן לי אבא. ומדי פעם אני מביטה בה וחושבת לעצמי - לא , זה לא יכול להיות שאת כבר לא פה. בתמונה את כל כך חיה, כל כך את...

הזמן עובר והחיים חוזרים למסלולם, אך החיסרון לא נעלם :
תמיד יש מחשבות על מה שעוד יכולתי ללמוד ממך, ולא הספקתי, על נושאים שהתחדשו וכבר לא אוכל לדון בהם איתך, וחוויות נוספות כל הזמן, שכבר לא אוכל לשתף אותך בהן ...

כל שנשאר לנו הוא להאמין שמה שעשה הקב"ה הוא לטובה, ואת יושבת עכשיו בגן העדן ונהנית מפירות החסד והטוב שעשית כל ימך.

אוהבת ומתגעגעת כל כך ...

ביתך , חנה.

דיוקן אימי

"...דיוקן אימי מונף אל השמיים
חותר אל איזה אופק לא נודע
אומר שמחה, אומר חיים, אומר תודה" (נעמי שמר)

דיוקןך אמא תמיד ייזכר לי עם חיוך ועיניים מאירות
גם בתקופה האחרונה של המחלה הקשה והמייסרת
כל עוד יכולת - חייכת.
גם במיטת חוליך בבית החולים אף פעם לא התלוננת,
לא קיטרת על אף ייסורי התופת.

דיוקןך אמא תמיד ייזכר לי אכפתי ותומך
תמיד הקדמת לעזור עוד לפני שביקשנו
כמה טבעי היה אצלך להודות ולפרגן
גם על הדברים הפשוטים ביותר.

דיוקןך אמא תמיד ייזכר לי רך ואוהב
למרות המרחק הפיסי שבו גרנו
תמיד היית קרובה, קשובה ותומכת

אבל שום דיוקן, מילים או תמונות
לא יצליחו לתאר את אהבתי אליך
את געגועי, את החלל הגדול שהותרת.
אני מודה לך יתברך שזכיתי להיות הבת שלך

אוהבת ומתגעגעת

דסי

בואי אמא \ לאה נאור

"כל האור מזמן הלך
לו,
אל תלכי פתאום גם
את.
בואי אמא, בואי אמא,
בואי שבי איתי מעט....
לוארד כל האבל הזה, היה זה שיר ילדים תמים
ופשוט כל כך שנקשר לי בגעגועים ובמחשבות
עליך, אמא שלי.
בשבעה, כל מי שדיבר עליך, התעקש להזכיר
תכונה אחת שכנראה, אמא, היתה בולטת
והמרשימה בתכונותיך - חיוךך, האור שבפניך.

תמיד ידעתי שאת אדם נינוח וחייכן, אף פעם לא
באמת הבנתי עד כמה כולם הרגישו שהם
מתחממים באורך השופע, נרגשים מכמה
תשומת לב אמיתית יכולה להעניק להם מישהי
שהם אינם דווקא האנשים הקרובים אליה.

אמא, הלכת פתאום גם את וכל האור הלך לו.
כמה הייתי נותנת רק כדי לשמוע אותך עונה
נלהבת לטלפון לאחר שראית שזו אני
שמתקשרת, קול מאיר, עוטף ומגן.

אם פתאום מלאך
יופיע,
אל חדרי יבוא בלאט,
בואי אמא, בואי אמא,
ותיראי אותו גם את.
כנראה שלחדרי מלאך לא יופיע,
ואת אינך צריכה לבוא לשם כדי לראותו.
מה שברור לכולנו הוא, שאת נמצאת באחד
המקומות הקרובים ביותר אל הקב"ה ומלאכיו,
אחרי שאת, (ואיני מכירה אף אחד אחר שאני
יכולה לומר זאת עליו) נדמית בכוחותיך וחסדיך
למלאך בעצמך.

לא, איני פוחד בחושך, ואיני רועד בכלל.בואי
אמא, בואי אמא, שבי איתי עד שאגדל."
בואי אמא,שבי אתי עד שאגדל... -
זה בדיוק הדבר שבעבורו נאבקת במחלה,
כשפרצה בפעם הראשונה : עליך לא חשבת,
חשבת רק על דסי ועליי, שעדיין קטנות, ועד
כמה יהיה לנו קשה להישאר ללא אמא בגיל
צעיר זה.

אני זוכרת את הדיספרפורציה, בין איך
שקיבלת את מחלתך וסבלוטייך הגופניים
בשלוות נפש, לבין איך שטלטלו אותך דברים
הפחות משמעותיים שקרו לנו, להבדיל.
ייסוריך הגופניים לא הטרידו אותך.

אנו שהיינו קרובים אלייך כל כך, אף פעם לא
יכולנו לדעת כמה באמת את סובלת, כי לא
התלוננת על כך מעולם.

לעומת זאת, כל קושי קטן שעברנו אנו, ילדייך,
הטריד אותך וממש הדיר שינה מעינייך.

את כבר לא תשבי איתי עד שאגדל יותר, הנחמה
היחידה היא,שהצלחת לראות איך גדלנו
והסתדרנו כולנו, וכך עזבת את העולם רגועה
ומחייכת, כמו תמיד.

ורק כאן, אמא יקרה שלי, נשארנו אנחנו, ללא
האור הגדול של אמא גדולה כל כך, שהיית
בשבילנו ובשביל כולם.

אוהבת וחסרה אותך, אסתי.

מכתב לאחותי ז"ל:

אחות אהובה שלי,
לפני שנה הרהרתי: מה מסמלת השנה המתקרבת - תשס"ח?
אולי - כך קיוויתי - אלה ראשי תיבות של תהא שנת סוף חוליים
- שלך, ושל כל חולי ישראל.
במשך השנה הבנתי, לצערי, שזו שנת סיום חיים שלך, יקירתי.
במהלך ה"שבעה" רבים ניחמו אותנו באימרה הידועה: "המקום
ינחם אתכם..."
את "המקום" יש מפרשים = הקב"ה או, המקום המכובד שתפסת
בעולמנו כשבעים שנה.
לפי פירוש אחר, מקור הנחמה הוא המקום בו את נמצאת בפמליה
של מעלה.
בעולם שכולו טוב, את מתאחדת עם הורינו היקרים ואחותנו מרים,
זכרם לברכה. במקום זה את נהנית מזיו השכינה, עוטה בגדי מלכות
שנוצרו ממצוותיך בעוה"ז.
את בודאי מנצלת את קרבתך לכיסא הכבוד כדי להמליץ יושר על
כולנו.
עם ישראל זקוק לסנגורים כמוך!
היי שלום, אחותי הטובה, נוחי בשלום על משכבך ותעמדי לגורלך
בקץ הימים.

נ עמו לנו הליכותיך
ע נווה, צניעות וטוב לב
מ ורשתך יאמצו יורשייך
י וסיפו כבוד לזכרך.

שלך, רחל

נעמי אהובה מאוד,

אני מבקשת מחילה על שלא כתבתי לך את המכתב הזה בזמן. ראוי היה שתדעי, בעודך איתנו, מה אני חשה כלפיך. להגנתי אני יכולה לומר שניסיתי לעשות זאת, אבל הלב לא הניח לי. גם כשברור היה שהסוף הוא רק שאלה של זמן, לא היה בי הכוח לכתוב - כי ידעתי שאלה יהיו דברי פרידה, מעין הספד, ובעצם כתיבתם תהיה הכרה בכך שאת הולכת מאיתנו.

בסופו של דבר את אכן הלכת, בצער ובייסורים גדולים, ולא נפרדתי ממך כראוי. מעיין הדמעות פרץ מאליו כשהובאת למנוחת עולמים, והביטוי התלמודי 'וי להאי שופרא דבלי בארעא' (חבל על היופי הזה שִׁבְלָה בעפר) נעשה מוחשי עד כאב. כי כל כך הרבה יופי היה בך, נעמי, והיופי החיצוני היה רק ביטוי אחד שלו.

היופי קרן ממך תמיד, בין אם נפגשנו בשמחות משפחתיות - שתמיד הקפדת להגיע אליהן, בלי הגבלת מרחק, וגם כשמצבך הבריאותי הורע - ובין אם באתי לבקר אצלכם, בקריית אתא ואחר כך בחיספין, ותמיד קיבלת את פניי בחיבוק ובחיוך מלא אור וחום. אצלך היופי החיצוני והפנימי היו שזורים יחד, בשלמות אחת. וגם על ערש דווי לא כבה היופי הזה.

אהבתי אותך כל כך, נעמי. זו הייתה אהבה מהסוג שאיננו זקוק ל'תחזוקה שוטפת'. לא שוחחנו על בסיס קבוע; דיברנו בדרך כלל בסמוך לתאריכי ימי הולדת וימי נישואין, כשהייתה מגיעה הברכה המסורתית ממך. תמיד התעניינת בשלום כל בני המשפחה, שברוך ה' הלכה וגדלה, הפלאת לזכור פרטים קטנים, ותמיד היו בפידך דברי עידוד ועצה טובה.

אבל מעבר לשיחות הללו, ולביקורים אצלכם מדי פעם, די היה לי בעצם הידיעה שאת קיימת בעולם: העולם שנעמי בו היה טוב יותר, נוטה יותר לכף זכות.

היית לי הרבה יותר מדודה: מיום שעמדתי על דעתי ראיתי בך מודל לחיקוי. חלמתי להעניק לאחייני - ובהמשך, לילדיי שלי - משהו מהנתינה האינסופית שהייתה בך, נתינה פיזית ורגשית, ונכונות להיות תמיד שם בשביל הזולת הזקוק לך.

ניסיתי גם ללמוד ממך הלכות חיים: איך מצליחים להיות בחיך מתמיד, בלי מרירות וכעסים; איך הופכים עבר מכאיב (כמי ששרדה את השואה) להווה מלא אהבה ואופטימיות; איך בונים משפחה מלאת חום ונדיבות...

והיה לי עוד הרבה ללמוד ממך, ורציתי לשוחח איתך עוד; אבל אצטרך למצוא דרך אחרת, להמשיך את הלימוד והעבודה בלעדייך.

וזה יימשך בוודאי, כי את נוכחת בחיי כל הזמן, יותר ממה שיכולתי לשער. תשעה חודשים בדיוק אחרי שנלקחת מן העולם, באה אליו בתי. היא נולדה בבית החולים שבו עברת את הניתוח האחרון.

'צדיקים במיתתם קרויים חיים' - וכמה אופייני לך, שבעת פטירתך החלו להיווצר חיים חדשים. מעין מתנה אחרונה, גדולה מכולן, שהענקת לי.

המקום ינחם את בני משפחתך היקרים ואת כל מי שהכיר אותך: המקום שהותרת בלבו ובנפשו של כל מי שזכה לפגוש בך ולעולם לא ישכחך. משהו מן האור והחום ששפעו ממך ימשיך להאיר בכל אחד מאיתנו, ולוואי שנדע לשמר אותם בכל מגעינו עם הזולת, כראוי

לזכרך. אני משוכנעת שאת צופה בכולנו בחיוך ממקום מנוחתך,
בוודאי מחזיקה איתך את לוח השנה שלך, העמוס בכל תאריכי ימי
ההולדת המשפחתיים, כולל אלה של האחיינים ובני האחיינים;
ואני מקווה שמה שאת רואה משם יביא לך נחת.

תודה לך, נעמי, על מה שהיית לעולם ועל מה שהיית עבורי. נוחי
בשלוש.

בגעגועים ובאהבה גדולה

אסתי מלמד (בר-און)

זיכרונות של הנכדים

אורי ואריאל דהן :

כשאומרים לנו "סבתא קדמון" - מה זה מזכיר לנו ?

עוגות היומולדת שהיתה מכינה ושולחת אלינו עם סבא, וכרטיס ברכה במעטפה שהיינו פותחים ומיד תולים על המקרר. מתנות שהיינו מקבלים בחגים, ובכל פעם שהיו הדודים מגיעים לביקור.

סעודה שלישית על הדשא אצל סבא וסבתא בשבתות הקיץ - סבתא הייתה דואגת שיהיה לנו מעדן חלב "דנונה" שאהבנו, ובסוף הארוחה הייתה מחלקת גלידות והעוגות - חלק עם קצפת וחלק עם שוקולד מעל.

כשסבתא עוד הייתה בריאה, היינו באים אליהם פעמיים בשבוע אחר הצהריים, היינו רואים בידאו כל מיני תוכניות טלוויזיה מעניינות שהיא הקליטה לנו. אחר כך הייתה מכינה לנו "לחם קופץ" שהיינו אוהבים לאכול.

בשבתות שהיו סבא וסבתא באים אלינו, סבתא הייתה מכינה תבשיל של עוף, אפונה ואורז. בהונגרית קוראים לזה בצ'ינלט, אנחנו קראנו לזה "בצ'ימה של סבתא".

היא הייתה מבשלת מרק ירקות, ואנחנו אהבנו את הגזרים
הגמדיים שהיו במרק, והיינו מוציאים אותם מהמרק ואוכלים
אותם.

אנחנו זוכרים את סידורי הפרחים היפים שהיו לה תמיד בבית.

ר ע ו ת דהן - זיכרונות מסבתא שכזאת :

ביום רביעי - כשסבתא חזרה מהשבועיים וחצי שהייתה בהדסה
עין כרם, אני חזרתי איתה ביחד באמבולנס, עם הנהג
והפרמדיקית.

היא סבלה בדרך ייסורי תופת. בכביש 6 היא הצליחה קצת לישון,
אבל מהרגע שיצאנו מכביש זה, הטלטולים של הדרך הכאיבו לה
מאוד. כל בור הכי קטן בכביש הורגש באמבולנס מאוד - במיוחד
בשל העובדה שסבתא שכבה על אלונקה בדמוי מיטה -
על רצפת האמבולנס.

כשהיינו קרובים לבית שאן, סבתא שאלה: איזה ארטיק אתם
רוצים ?

שאלתי אותה: סבתא, את רוצה ארטיק ?

היא אמרה: אני רוצה שנעצור לקנות ארטיקים.

הודעתי לסבא, והוא - שנסע באוטו שלו בעקבותינו, הלך לקנות
לכולם ארטיקים.

סבתא אכלה מזה בערך שני ביסים, וגם זה בקושי רב.

סבתא פשוט רצתה לקנות ל נ ו ארטיקים ...

זה מה שהיה לה בראש - להביא לנו משהו מתוק, תוך כדי שהיא
סובלת ייסורים נוראים ...

כשהייתי קטנה - הייתי ביחד עם ינון אצל סבא וסבתא בקרית
אתא. לבד - בלי ההורים, למשך כמה ימים.
סבתא ראתה אותי כל יום מתפללת ליד הפסנתר.
קרוב לבת המצווה שלי סבתא אמרה לי: רעות - הבאתי לך
משהו. פתחתי את עטיפת המתנה - וגיליתי דגם של קבר רחל!
סבתא אמרה לי: שתזכי שהקב"ה יקבל את תפילותייך כמו רחל
אמנו ...
למתנה היה מצורף מכתב מרגש ... שנמצא אצלי עד היום ...

כשסבא וסבתא עברו לחיספין - הייתי באה אליהם לפעמים
ו"משחנשת" (שחנ"ש - שיחת נפש) עם סבתא.
היא הייתה יושבת איתי עד השעות המאוחרות של הלילה,
מספרת לי דברים, משתפת אותי בחוויות ומייעצת עצות.
וכמובן, פינקה אותי בפירות, גלידה, ועוגות מעשה ידיה ...
זאת הייתה חוויה גדולה ...

כשסבא וסבתא עוד גרו בקרית אתא - הייתי מודיעה לסבתא על
כל מסיבת סיום מיוחדת או קונצרט של סוף שנה
סבתא תמיד הגיעה!
כל כך רצתה להיות שותפה, כל כך אהבה מוזיקה.

כשהגעתי לבקר אותה בפעם הראשונה בבית החולים הדסה,
נכנסתי לחדר וחיפשתי איפה סבתא.
כל כך פחדתי: איך סבתא נראית? הלב שלי התחיל לפעום ...
ברגע שמצאתי את המיטה של סבתא - נכנסתי - ואיך שסבתא
ראתה אותי, היא חייכה חיוך כזה ענק ...

ומיד אמרה לי: סליחה שאני כזאת זיפתית היום. יש לי קצת בחילות.

אמרתי לה: סבתא, על מה סליחה ?
והיא אמרה: סליחה שאני נראית ככה בדיוק כשאת מגיעה.

כשהגענו הביתה עם האמבולנס ביום רביעי, סבתא נכנסה הביתה ושאלה את הנהג והפרמדיקית: מה אתם רוצים לשתות ? וסליחה שאני ככה ...

חשבתי לעצמי: מאיפה הכוח אחרי נסיעה מייסרת כזאת ?

יש חוויות ילדות שאי אפשר לשכוח:
סבתא יושבת איתנו על הספה, בבית בקרית אתא, ומספרת "אליעזר והגזר".
היא הייתה תוקעת את בובת הגזר עמוק בחריץ של הספה, מספרת בהתלהבות ובכל פעם מוסיפה עוד דמות מאוסף הבובות של אליעזר והגזר.

הסיפור במנגינה, בקולה המיוחד של סבתא:
מי רוצה לשמוע מוע, מעשה בגזר
וכולנו שרנו ביחד איתה בהתלהבות רבה. תיאטרון בובות של ממש ...

כמובן שאי אפשר לשכוח -
בכל יום הולדת סבתא הייתה מביאה לנו כרטיס ברכה של יומולדת, בעבר הרחוק יותר זה היה בכתב ידה המדהים ...

היא לא שכחה אף יום הולדת, וגם זכרה בדיוק באיזה שעה נולד
כל נכד, ובאיזה יום בשבוע ...

סבתא הייתה שולחת לנו ד"ש קבוע - עוגת קוגלהוף עגולה,
שהייתה קונה בחנות של הספל.
כשהיינו בביקור בקריה, לקחה אותנו לחנות העוגות, לעשות סיור
ולקנות מה שאנחנו רוצים.
לעוגה הקבועה הזו קראנו תמיד: עוגת סבתא.

לפני בת המצווה שלי, סבתא לקחה אותי ל"סיבוב קניות" בחיפה.
קנתה לי מעיל, ובגד לחגיגה. פינקה אותי באוכל, ועשתה לי יום
כיף לכבוד בת המצווה ...

בכל חג סבתא הייתה מארגנת את האוכל, מזמינה וקונה.
היא תמיד התרגשה מכל הילדים והנכדים ולא הפסיקה להתרוצץ.
סבתא דיברה עם כולם - היה לה קול מיוחד - שאלה כל אחד
מהנכדים מה הוא רוצה לאכול, ותמיד דאגה לכולם.

שיר דהן:

זמן מה אחרי שסבא וסבתא הגיעו לחיספין, סבתא נרשמה לחוג יוגה.
היא אהבה מאוד את החוג, ונקשרה למורה.
יום אחד נודע לה שהמורה ליוגה הולכת ללמד גם חוג מחול לבנות.
היא ידעה שאני אוהבת לרקוד, ומיד רשמה אותי לחוג.

כמה ימים לפני שהחוג נפתח, סיפרה לי שרשמה אותי ואמרה שתשמח אם אלך. היא דיברה בכזו להיטות, שהיה נראה לי כאילו שיש לה חלום לראות את נכדתה רוקדת. שמחתי מאוד על הרעיון, והסכמתי להצעה.

בשיעור הראשון סבתא לקחה אותי לשם, והכירה לי את המורה. כשהגיעו עוד בנות, ראיתי שאני הכי גדולה שם. שמחתי, כי הייתי ילדה ביישנית, ולא רציתי שחברותי ידעו שאני רוקדת בחוג. כבר בשיעור הראשון התלהבתי מאוד, ושמחתי שסבתא שמעה על החוג ורשמה אותי אליו.

כשהמורה בחוג אמרה מה הלבוש שצריך לקנות לריקודים, ידעתי מיד למי אפנה – לסבתא! היא דאגה לי לכל בגדי הריקוד והאביזרים, גם אם זה כלל נסיעה ארוכה לחנות המיוחדת לבגדי מחול בנתניה (!) מאז, בכל הופעה שהייתה לנו בחוג, סבתא הייתה באה ומתיישבת בשורה הראשונה ומצפה להופעה.

בסוף ההופעה המורה הייתה מחלקת לנו, הבנות, מתנה לסיום מחצית השנה שעברנו. תמיד אחרי כל הבנות הייתה ניגשת אל סבתא ומביאה גם לה מתנה.

הייתה מודה לה על שהיא תמיד משקיעה ועוזרת, ומשבחת אותה לפני כל הקהל, שהיא התלמידה הכי ותיקה שלה ביוגה, ושהנכדה שלה (אני) הכי ותיקה בחוג.

בנוסף, היה יוצא דיסק מוקלט של ההופעה. סבתא בכלל לא שאלה שאלות, נתנה לי כסף לקנות את הדיסק, ונהנתה לראות את ההופעה שוב ושוב.

כשסבתא ראתה שאני מתקדמת ומתפתחת בתחום המחול, היא
הזמינה אותי לבוא איתה למסיבת הנשים בפורים, ולרקוד איתה שם
לפני כל הנשים.

סבתא רצתה שנרקוד שני ריקודים - אחד היא תלמד אותי, ואחד אני
אלמד אותה. מאז כל ערב הייתי הולכת אליה, והיינו מתאמנות ביחד.
ביום המסיבה סבתא איפרה אותי, ויחד הלכנו למסיבה. רקדנו, שמחנו
ונהנינו.

מאז ועד היום אני ממשיכה לרקוד באותו החוג, מתקדמת משנה
לשנה ורוקדת יותר ויותר טוב. לאחר ההופעות באות אלי נשים
ומשבחות אותי על הריקודים, ואז אני חושבת בלב - ה כ ל בזכות
סבתא !

לא הייתי מגיעה לכל זה אם היא לא הייתה רושמת אותי, עוזרת לי
ותומכת בכל.

אז תודה לך, סבתא, על שפתחת בפני את עולם המחול !
על העזרה בכל דבר שהייתי צריכה לחוג, על הזמן שרקדנו יחד
ונהנינו, על הכסף הרב שהשקעת בחוג ובבגדים, ועל החיוך שהיה על
פנייך בכל עת.

אני מאמינה שבכל הופעה שלי את מסתכלת מלמעלה, ורואה איך
התקדמתי.

אז סבתא - קבלי ממני את כל התשבחות שאמרו לי, ועדיין אומרים.
הכל בזכותך !

ימי ההולדת

ימי ההולדת שלנו היו כמו תחביב לסבתא.
היא זכרה תמיד מה התאריך של כל נכד, ובאיזה יום בשבוע הוא נולד.
לכל יום הולדת סבא וסבתא היו כותבים לנו מכתב ברכה, וכמובן שעם
המכתב הגיעה גם עוגה.
ולא סתם עוגה - סבתא שאלה תמיד כמה ימים לפני יום ההולדת איזה
עוגה מזמין בעל השמחה. לכל אחד הייתה עוגה שונה וטעימה לפי
הזמנה.
סבתא לא ויתרה, ואם לא מצאה את המצרכים הדרושים במכולת של
חיספין, היא נסעה רחוק יותר כדי לקנות, העיקר שכל אחד יקבל בדיוק
את מה שרצה.
העוגה של סבתא הייתה מגיעה תמיד על מגש מוכסף ארוך, וזה היה
הסימן שזו לא סתם עוגה, אלא עוגת יום הולדת.
אני חिकיתי תמיד ליום ההולדת שלי, אהבתי את עוגת ה"קרמשניט"
של סבתא, וזה מה שתמיד הזמנתי.

החיוך של סבתא

כשאני נזכרת בסבתא, תמיד עולה לי תמונה שלה שהיא מחייכת.
סבתא תמיד חייכה. לא רק אל מי שהכירה, היא חייכה אל כל אחד
ותמיד האירה פנים לכולם.
אני זוכרת שתמיד כשסבתא דיברה בטלפון, היא דיברה בחיוך למרות
שמי שמעבר לקו כלל לא רואה אותה. החיוך של סבתא מעולם לא ירד
מפניה.

גם כשאנחנו, הנכדים, עשינו משהו לא בסדר, סבתא כלל לא כעסה, רק הסבירה לנו בחיוך ובנעימות מה לא היה בסדר ומה עלינו לעשות להבא.

אני זוכרת שכשסבתא הייתה כבר חולה מאוד, נסענו לבקר אותה בהוספיס בתל השומר. היא שכבה בחדרה על המיטה ונראתה מאוד חלשה.

שאלתי אותה: "סבתא, איך את מרגישה?" והיא ענתה לי בחיוך, למרות כל הכאבים ואמרה לי: "הכל בסדר, ברוך ה'". סבתא הוכיחה לי בחיוך שלה, שהחיוך הקטן הזה על הפנים עושה כל כך הרבה. הוא מאיר לסביבה ומשמח כל כך הרבה אנשים. והוא גורם לכך שגם אנשים אחרים ישיבו לך בחיוך ובמאור. בנוסף לכך, סבתא הוכיחה לי שגם ברגעים הקשים אפשר לחייך ולשמוח, והחיוך הזה על הפנים מגרש את כל החושך והעצבות מבפנים.

הודיה קדמון

תמיד היית אדם שנעים לשהות במחיצתו. האופטימיות שלך, גם בימי המחלה, הנתינה הבלתי נגמרת, העזרה שנתת בשמחה, כל אלו עשו אותך אדם מאוד מיוחד בעיניי.

ביום בת המצווה שלי, את וסבא לא יכולתם להגיע בגלל ניתוח שהיית צריכה לעבור. למרות זה, זכרת להתקשר לאחל מזל טוב, בריאות ושמחה ולחמם את הלב. זה היה כל כך מיוחד מצידך שלמרות כל הכאבים החזקים שסבלת והניתוח שהיית צריכה לעבור, חשבת עליי!! גם כשהמחלה התפרצה, לא חרגת ממנהגיך הרגילים - לשלוח מכתב "מזל טוב" בדואר לכל בן משפחה שיום הולדתו מגיע, להכין אוכל טוב כשהגענו לביקור בחיספין, ולבקר מדי פעם גם אצלנו. רק בשלושים, ליד הקבר שלך, רק אז קלטתי שלא תחזרי עוד. יותר לא תשבי איתנו ליד השולחן בחיספין, שוב לא ייחתם שמך בסוף מכתב ה"מזל טוב" בדואר.

ממך, מהאישה הנמרצת ומלאת החיים, נותרו רק הזיכרונות. לעולם לא אשכח אותך, וגם אם הלכת מאיתנו, בלב תמיד תישארי.

אזכור אותך לעד

נכדתך הודיה.

אחרי מיטתה:

לזכרה של נעמי קדמון ז"ל.

שנה עברה מאז שאת אינך, שנה שלמה אני עוברת בשביל המוביל אל ביתך,

מצפה בכל רגע לראותך שוב מטפלת בגינה או תולה כביסה, הרי חלק מהפגישות שלנו היו כשתלינו כביסה או כשטיפלת בגינה שכל כך אהבת.

היית מספרת לי מה קורה אצלכם ומה נשמע, למי מהילדים או הנכדים יש יום הולדת וכמובן איזו עוגה את מכינה, כי הרי לכל אחד מגיע את העוגה האהובה עליו, כן גם אני זכיתי לקבל עוגה כל שנה ביום הולדתי.

ולא היית שוכחת לספר מי צריכה ללדת, הבת או הכלה. כן, זו את נעמי עם החיוך הענק על הפנים, השמחה והדאגה לכולם הרואה בכל דבר רק את הטוב.

כל שיחה איתך הייתה מלאת שמחת חיים. גם כשחלית החיוך נשאר על הפנים אפילו שהמצב היה כבר ממש לא טוב, קיבלת הכל באהבה וניסית להמשיך כמעט כרגיל.

אני זוכרת שבאתי לבקרך באחת השבתות וראיתי אותך עייפה ותשושה אבל החיוך כרגיל על הפנים.

אני זוכרת ששאלתי אותך מדוע את עוברת את הטיפולים דווקא ביום חמישי כי חבל שבשבת תרגישי כך.

ואז אמרת לי תשמעי אני לא רוצה שגדליה יבטל את העיסוקים שיש לו בימים אחרים, יום חמישי הוא פנוי אז עושים את הטיפולים ביום חמישי.

כמובן שזה לא הפתיע אותי, תמיד דאגת לכולם.

גם בשבתות בקיץ אצלכם על הדשא היינו מצטרפים אליכם לא פעם ואת לא היית נחה לרגע, מוציאה עוד פשטידה, עוד עוגה, בודקת שכולם אוכלים וכל הזמן היו אומרים לך: "אמא/סבתא, שבי כבר".

לא אשכח את אותו החיוך גם כשהיית כמה ימים לפני הניתוח, חלשה ועייפה וקיוויתי כמו כולם שהכל יהיה בסדר. כשקיבלתי את ההודעה שאת אינך, פשוט קפאתי במקומי. הרי אם רק אצא החוצה אראה אותך שוב מטפלת בגינה או סתם תולה כביסה. ללוויה שלך לא הצלחתי להגיע ושבועיים אחר כך חלמתי חלום, ראיתי אותך שוב מחייכת אלי ואומרת לי: "טלי, לא נפרדת ממני". וההרגשה הייתה קשה. עברה שנה ואני עדיין עוברת בשביל המוליך אל ביתך, הכל כאילו אותו דבר, אבל את אינך. ובמכתב זה אני נפרדת ממך ולמולי שוב אני רואה את חיוךך.

יהי זכרך ברוך.

טלי מלכה.

דברים שכתבה מיכל כלתה:

זכיתי להיות כלה יחידה לחמות מיוחדת. למרות שמקובל בהרבה מקרים שמתעוררת מתיחות בין החמות ("שוויגער" בלעז) לכלה (ויעידו על כך הבדיחות הרבות שנאמרו בנושא), אצל חמותי ע"ה הדברים היו שונים לחלוטין. במשך השנים היו לנו שיחות רבות, ותמיד הדגשתי לה שהיא חמות מיוחדת, וכשאני יושבת עם חברותיי וכל אחת מספרת את סיפורי ה"שוויגער" שלה, אני תמיד מתגאה בכך שחמותי היא עבורי כמו אמא שניה. אישה מיוחדת במינה, שתמיד - אבל תמיד - רואה את הטוב שבדברים, נותנת מחמאות בלי גבול (גם כשאין לכך הצדקה בשטח...), מפרגנת, אוהבת וחמה. תמיד מתעניינת בשלום האחרים, וגאה מאוד במשפחתה. בכל הזדמנות כשבאה לבקר השתדלנו להכין אוכל שידענו שתאהב, ותמיד היתה משבחת ומודה על ה"מאמץ המיוחד". לפעמים כשהייתי מתנצלת על הבלגאן והמהומה, היתה אומרת שבעיניה הבית מסודר, נקי ומבריק - ומה שאינו בתחום

אחריותה (כלומר לא הבית שלה, שהיא אחראית בו על הסדר), היא לא רואה. כשסיפרנו על הנכדים שלא מרגישים טוב, תמיד התקשרה להתעניין בשלומם עד שהבריאו, אך כאשר היא היתה חולה, כששאלנו לשלומה לא "עשתה מזה עניין": תמיד התשובה היתה - "אני בסדר ברוך השם" - גם כשידענו שהיא סובלת מאוד. כמובן שאי אפשר בלי להזכיר את העוגות של סבתא, הטעימות, המסודרות, האסתטיות, שכל משפחתי המורחבת שמעה, טעמה והיללה (אפילו כשאחותי ילדה סבתא שלחה לה עוגות לבית החולים).

אני תמיד מתפעלת מהמשפחה המלוכדת והאהבה בין האחים, ואני יודעת ובטוחה שזה הרבה בזכות סבתא, שתמיד ויתרה, ותמיד הקרינה הרבה חום ואהבה לילדים, והקריבה הרבה למען המשפחה, ואכן ב"ה יש תוצאות לעמלה.

דברים שכתב שלום (שולי) קליין - גיסה

זאת נעמי

כתב הרקנטי בפירושו לספר בראשית פרק לח (בשם מדרש רות, עה ע"ג): אם יזכה האדם ויהיה צדיק ... מה יאמרו כאשר יסתלק מן העולם? לא תירא מפחד לילה (תהלים צא, ה). ואם האדם ח"ו לא יזכה לתורה ולמעשים, כאשר יסתלק מן העולם וייכנס במקום של חושך, יזדעזע כל מי שנמצא באותו מקום ויאמרו, הזאת נעמי, שהלכה בדרך הזו, מלאה מכל טוב, מלאה תורה ... משיבה אותה נשמה ואומרת: אל תקראנה לי נעמי וגו', אני מלאה הלכתי במקום הזה, וריקם השיבני ה'... למה תקראנה לי נעמי ...

גיסתנו נעמי, זיכרונה לברכה, שבאה לזה העולם 'מלאה' בנעימות, בכישרונות של חן וחסד ואהבת הבריות, היתה צדקת גמורה. היא עלתה לגנזי מרומים, לעולם שכולו טוב, לאחר שניזדככה בייסורי גוף ונפש קשים. אנו בטוחים שכאשר עמדה למשפט בפני בית-דין של מעלה, יכולה הייתה לומר: ריבונו של עולם, 'עשיתי ככל אשר

ציוויתני', 'קראנה קראנה לי נעמי! אני מלאה בכישרונות מבורכים
נשלחתי על ידך לזה העולם, ומלאה במצוות ובמעשים טובים חזרתי
לצור מחצבתי!

כך הכרנו את נעמי קרוב ל-45 שנה. מעולם לא ראינו אותה כועסת
או מרימה קול, לא שמענו שדיברה אי-פעם סרה באדם. אישה
כשרה הייתה, שעשתה רצון בעלה, וחיה את חייה מתוך זוגיות
והרמוניה מופלאה.

נעמי הייתה בעינינו סמל של תום, אמונה פשוטה וביטחון בה' ללא
סייג. אמונתה ודבקותה בבורא עולם אף התעצמו בניסיונות ובשעות
הקשות שעברה בערוב ימיה.

מידת הצניעות והענווה היו מתכונותיה הבולטות של נעמי ז"ל,
ומשום כך קשה מעט לספר בשבחה או לפאר את מעשיה הטובים,
שהרי היא מעולם לא שיבחה או פיארה את מעשיה.

אבל 'ניכרים דברי אמת', וכל מי שהתבונן מעט, חש שהוא ניצב בפני
נפש אצילית מלאה טוב ואהבת הזולת. היא 'קיבלה את כל האדם
בסבר פנים יפות', 'סבר הפנים היפות' שלה כלפי כל האדם היו
אמיתיות ולא היה בהם שמץ של זיוף. הדבר בלט במיוחד בעת
שאירחה אותנו בביתה, או כאשר הגיעה ממרחקים (ולא תמיד
בבריאות מלאה), כדי להשתתף בשמחות שלנו. גם בשיחות הטלפון
שלה עימנו או עם אמנו ז"ל (שהקפידה להתקשר ולדרוש בשלומה
בכל מוצאי שבת) ניתן ביטוי למאור הפנים שלה, לעדינותה
ולרגישותה.

תכונות אלו היו עימה גם בימיה האחרונים. היא בחרה לסיים את
חייה בהוספיס, ובכך ויתרה על רצונה הטבעי להסתלק מן העולם
בבית שטיפחה וכה אהבה, והכל כדי להקל ולא להטריח את בעלה
ואת ילדיה.

ציפי (רעייתי) מספרת: 'כמה סמלי הדבר, שממש יום לפני שנפטרה,
ליטפתי לה את הגב והיא חייכה אלי ואמרה: 'טוב ... טוב ...'. אלו
היו המלים האחרונות שאמרה לי. מבחינתי, זו נעמי, **טובת הלב!**

על צדקת זו ועל שכמותה, אמרו באבות דרבי נתן (פרק יד) :
 'חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ... אמר להם : צאו וראו
 איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם, כדי שיכנס בה לעולם הבא ...
 נכנס רבי אלעזר ואמר : לב טוב לשמים ולב טוב לבריות. אמר להם :
 רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו
 דבריכם'.
 זו הייתה נעמי. היה לה לב טוב לבריות, ו'לב טוב לשמים', והיא
 ידעה את סוד השילוב שביניהם.

יהי זכרה ברוך!

דברים שכתב יצחק עינב - גיסה

נעמי איננה

נעמי גיסתי העדינה בנשים,

מטבע הדברים, המרחק הגיאוגרפי והשוני בהשקפת עולם הפרידו
 בינינו ולא התראינו מספיק כמו שקרובים אוהבים היו צריכים
 להתראות. לצערי, לא אמרתי לך אף פעם אבל היית תמיד בשבילי
 סמל ודגל ליחסים בין דתיים וחילוניים שפעם אפיינו את חיינו
 בארץ. ידעת תמיד לקבל את שוש ואותי וילדיי כמו שאנחנו, ללא
 שמץ של ביקורת, שיפוט או רצון לשנות. אף פעם לא שאלת ולא
 חקרת; תמיד קיבלת אותנו בחיוך הרך והמלבב שאפיין אותך
 ובהבנה ובחיבה; קבלה אנושית טהורה שהתעלמה מן ההבדלים
 באמונות שלנו.

באורח חייך הזכרת לי את היהודים הדתיים שהקיפו את בית אבי
 בלונדון: אלה היו יהודים חמים ואוהבים שכאילו אמרו לעצמם:
 "אנחנו עובדים את הקדוש ברוך הוא בדרך שלנו, אמונתנו היא
 הנכס הפרטי שלנו; אמונתו של הזולת היא לחלוטין עינינו וקינינו.
 נשפוט אותך ונעריך אותך לפי הלכותיך כבן אדם."

נעמי יקירתי, אני מניח שעם אותו חיוך חם וכובש פנית אל כל
הבריות באשר הן. העולם, עולמינו המשפחתי הוא מקום עני יותר
בלעדיך. יהי זכרך ברוך!

יצחק עינב

דברים שכתבה המחזתנית של נעמי - מרים סמואל:

נעמי - נעמת לנו מאוד.
קצת קשה לכתוב על נעמי בכתב עבר. לגבינו נעמי היתה ונשארה
מחייכת ושמחה.
זיכרונות רבים וטובים נשארו איתנו מתוכם אני מנסה לדלות
זיכרון ראשון.
היום בו נפגשנו והכרנו ובאותו היום גם צלחת אירוסין שברנו.
כאשר פתחנו את הדלת קידם את פנינו חיוך גדול של נעמי וגדליה
יבלחט"א. הכל זרם בינינו כאילו שהיינו חברות משכבר הימים.
לפני כ - 11 שנים כשנולד נכדנו אלעד - נסענו לחתונה בחו"ל (האח
של צבי חיתן את בתו הבכורה) כמובן שסירבתי לנסוע ולעזוב את
בתי היולדת.
נעמי בחיוכה ובטוב ליבה אמרה: "אתם נוסעים ואני אהיה עם
מיכל". זאת נעמי.

היות שבלידות עסקינן - ראוי לציין את "מסורת החליפות". היות
שהזוג לא מגלה מה ייולד אז נעמי מכינה 2 חליפות (אחת בצבע
ורוד ואחת בצבע תכלת) - שיהיה במה להוציא את הרך או הרכה.
הכל מתוכנן ומדויק ותמיד בלב מלא שמחה.
ה"עין הטובה" של נעמי והכנסת האורחים יצאו להם שם למרחוק.
כשבתי תמי ילדה בבי"ח "פוריה" מי נסע לבקר עם משלוח מנות
מפרי ידיה ומתנות בצידם? נעמי וגדליה כמובן, עד שאנו ההורים

נגיע מירושלים, נעמי כבר הגיעה עם מגש עם "כל טוב מצרים" לשמחת היולדת.

הכנסת האורחים יחד עם משפחת דהן היא שם דבר. נתנאל בנו למד ב"חיספין" בישיבה ומי הביא לפנימיה מגש מלא עוגות ביום שישי? כמובן נעמי שלחה את גדליה שתהיה שבת שלום לבנו נתנאל.

הערה צדדית: פתאום התגלו בחדר של נתנאל "חברים חדשים" שבאו לחזות ולטעום מהעוגות המופלאות.

לנתנאל שלנו קצת היה קשה להתארח בשבתות שלאחר פטירתה של נעמי בבית משפחת דהן. מקומו היה בין נעמי וגדליה, ולשבת לצידה של נעמי אומר למלא כל מחסורו ע"י נעמי...

בעקבות החמרת המחלה לפני בת-המצווה של הודיה, בשעת לילה הטלפון מצלצל ונעמי ז"ל מבקשת ממני להמשיך במסורת שהיתה בידיה לקנות לנכדת בת המצווה - תכשיט ובגד, והיות שהיא קצת "לא בכושר", שאקנה במקומה תכשיט ובגד כמו שקנתה בעבר לנכדותיה.

זאת נעמי!

בביקורים בבית קדמון בשעלבים - ניתן היה לשמוע תמיד - "איזו כלה נפלאה יש לי, מתאימה לאיציק. המאכלים הטעימים שכלתי מכינה - אין עוד כלה כמוה..."

בזיכרוני נשאר נעמי החייכנית וכך נפרדתי ממך בפעם האחרונה בביה"ח בהדסה. שכבת במיטתך עם אודם על השפתיים, חיוך בפה ובעיניים ו"אסור להתלונן יהיה טוב." חבל על דאבדין ולא משתכחין.

אוהבים וזוכרים

צבי ומרים סמואל,

ונתנאל כמובן.

דברים שכתבה המחזתנית של נעמי - ברכה סגליס

כבר חלפה כמעט שנה מאז נלקחת מאיתנו והלב מסרב להאמין.
מדי פעם אני נזכרת בך והלב מתכווץ. איך זה יכול להיות שאינך?
שאי אפשר להתקשר אלייך ולהחליף חוויות על הנכדים החמודים שלנו. לשמוע כיצד נסעת את כל הדרך הרחוקה עד אליהם באוטובוסים ולקחת אותם למגרש המשחקים ללא חשש. לחשוב על הרכות והעדינות שבה היית מטפלת בתינוקות שזה עתה נולדו, מקדישה להם את הלילות כדי שדסי תוכל לישון כמה שעות ברצף. לשמוע את הקול הנעים שלך ואת צחוקך כששוחחנו והתבדחנו בנושאים שונים.

כאשר אני חושבת עלייך אני רואה לפני אישה אצילית. כולה חן וחסד, עם מילה חמה לכל אחד ופנים מאירות ושמחות. מטפלת בכל בני המשפחה ועדיין מוצאת זמן להתנדב למען הקהילה. היית מתכננת את החופשות של הילדים והנכדים אצלך חודשים מראש. דואגת שכל אחד יהיה במקום המתאים לו ביותר ושלא יחסר דבר. כמי ש"טירונית" לעומתך, התייעצתי איתך לא פעם כיצד להתארגן עם כל המשפחה, ואת סיעת לי והעשרת אותי בידע ובחוכמה.

במהלך עשר השנים שהכרתי אותך עברת תמורות רבות. חיתנת את שתי הבנות הצעירות, יצאת לפנסיה, עברת דירה והתמודדת עם בעיות בריאות שונות ומגוונות בנוסף למחלה הקשה שבסופו של דבר הכריעה אותך. במהלך שנים אלה שמעתי וראיתי כיצד את חיה חיים מלאים ועשירים ונהנית מהמשפחה הענפה והנפלאה שיש לך. אני תקווה שאת משקיפה כעת על משפחתך מלמעלה, וממשיכה לרוות נחת מכל ילדייך ונכדייך, כן ירבו. היי נא מליץ יושר עבורם, עבורנו ועבור כל עם ישראל, ויהי זכרך ברוך.

אוהבת ומתגעגעת,

ברכה סגליס

דברים שכתבה המחותנת של נעמי - אהובה יעקובוביץ

נעמי מחותנת יקרה !

נעמי היתה לי מעבר למחותנת, גם חברה. שעות דיברתי איתה בטלפון בשעות ליל מאוחרות, כשאת ואני לא יכולות להירדם בלילות.

בחודש האחרון אני מעבירה בראשי את השיחות הארוכות שניהלנו, ואני עדיין לא מאמינה שלא אוכל לדבר איתך לעולם, וזה קורע את ליבי.

היית מחותנת כל כך טובה, רגישה, מתחשבת, התקשרת לאימי המבוגרת לעיתים קרובות גם שכבר חלית, והחיוך שלך שכבר היית חולה כל כך.

את חסרה לי כבר עכשיו, מבטיחה שאספר לנכדנו המשותפים על הסבתא המדהימה שהיית להם, מבטיחה לשמור על כלתי - בתך, ככל שאוכל.

יהי זכרך ברוך.

אהובה יעקובוביץ

לגדליה היקר,

שמענו בתדהמה על הסתלקותה של נעמי ז"ל. לא ידענו כלל וכלל על היותה חולה, וגם במפגש בנהרייה לא ניכר עליה שהיא סובלת. אבל זאת הייתה נעמי תמיד, ואנו מכירים אותה למעלה מיובל שנים: תמיד שקטה וצנועה, מדברת בשקט אך בעלת כוח פנימי רב. עוד זכור לי מתקופת הקיבוץ, שנעמי ע"ה לא נרתעה מעבודה קשה ומפרכת, בשעות משוגעות, ולמרות שהיא נראתה שברירית ועדינה, עבדה בדבקות "חלוצית" יותר טוב מהרבה גברים מגודלים. עוצמתה הרוחנית התבטאה לא רק בעבודה, כל עבודה, אלא בעיקר באמונתה החזקה בקב"ה, שתחת כנפיו תחסה מעתה.

תמיד נזכור את החיוך הטוב והנעים שתמיד היה נסוך על פניה, את צניעותה ואת כל אורחות חייה.

גדליה, הקב"ה ינחם אותך ואת כל משפחתך, ויתן לכם כוח להמשיך ולתפקד כמשפחה מאוחדת ההולכת בדרכיה של האם נעמי, ע"ה.

משתתפים בצערך ובצער המשפחה.

שלמה ובלומה בינשטוק

נעמי ע"ה

החברה היקרה שהיתה לנו,

להיות חברה של נעמי זו היתה זכות, חוויה ואפילו מתנה. נפל בחלקנו הכבוד לקבל את נעמי ע"ה עם גדליה יבלחט"א לחוג שלנו שקיים כבר למעלה משלושים שנה.

מיד עם הצטרפותם אלינו, הרגשנו עלייה ברמת הלימודים. למדנו להכיר בחכמתם הרבה, ונהנינו מהזכות להיות שותפים לשיעורים, לביקורים ולשמחות בתוכנו.

כבר בשלב הראשון של ההיכרות הרשימה אותנו נעמי ע"ה מאוד, וככל שהתרבו המפגשים שבתה היא את ליבנו. הלכה וגדלה ההערכה שחשנו כלפי אישה צדקת ומופלאה שכמותה, נעימת הליכות, אצילת נפש, טובת לב ובעלת חיוך נצחי, אהובה ונערצת על כל מי שהכירה.

שיחה איתה, גם בענייני היומיום הייתה משרה תחושת רוגע, ופרטנרית מעולה לדון עימה בעניינים חשובים הדורשים שיקול דעת והתייעצות רצינית. תמיד ניתן היה ללמוד ממנה.

קשה ביותר הייתה לנו הבשורה הראשונה שמחלתה נתגלתה כממאירה. אבל היא שידרה לנו את ההרגשה שהיא מתמודדת בחוסן נפשי רב יותר מכולנו. הכל מתוך אמונה גדולה בהקב"ה, ובתקווה.

אכן, היו עליות וירידות במחלה. היו ימים שלא הרגשנו שהיא חולה. תמיד קיוונו וייחלנו שכל מאמציו של גדליה נ"י להביאה לטיפולים של הרופאים מהדרגה הגבוהה ביותר, אשר על סמך מומחיותם וניסיונם יצליחו להועיל להביא לה מזור ורפואה שתתרפא, תחלים ותיגאל מייסוריה.

לצערנו ולדאבון ליבנו לא כך קרה. בזמן האחרון חלה התדרדרות קשה ... ולמרות מצבה הקשה, בכל שיחת טלפון איתה, השתדלה להרגיע אותנו.

תמיד הרגשנו בשיחה איתה את האמונה החזקה בקב"ה. שאלה לשלומנו, מה חדש במשפחתנו. השתתפה מרחוק בשמחות - לא שכחה למסור ד"ש לכל אחד ולאחל ברכות לכולנו.

אך בחודש אלול, נקראה נעמי ל"שיבה של מעלה", השיבה את נשמתה הזכה והטהורה לגנזי מרומים.

בחודש שעליו נאמר "אני לדודי ודודי לי", המעיד על הקירבה שבין הקב"ה אלינו. וממשיך שלמה המלך ואומר "דודי ירד לגנו לערוגות הבושם" - ירד הקב"ה לקטוף שושנים ובחר בשושנה המיוחדת כל כך להביאה קרוב אליו.

ואנחנו נותרנו רחוקים, חסרים, ומתגעגעים כל כך אליה.

פטירתה היא אבידה גדולה למשפחה כולה ולנו בתוכה. "חבל על דאבדן ולא משתכחין".

נתנחם בכך שזכתה להשיא את כל ילדיה, לראותם בונים בתים לתפארת ובתוכם צאצאים הגדלים ומתחנכים לתורה ויראת שמים. אורח החיים היהודי והטהור משולב באהבת ה', דרך ארץ ואהבת האדם על פיו חינכו נעמי ע"ה וגדליה יבדל לחיים את ילדיהם, שאינם נוטשים תורת אימם אלא ממשיכים לקיים ולנהל את בתיהם ברוח בית הוריהם, זו ההנצחה וזיכרון עד לנעמי ע"ה.

יהי זכרה ברוך.

ת . נ . צ . ב . ה

ברוך ויהודית גליס

ישראל ובת עמי קפקה

גדליה האבל והכואב, בני משפחה יקרים ודואבים

אני אבל וכואב עמכם.

נעמי ז"ל היוותה עבורי, כמו גם לרבים אחרים, דמות מופת. היא הקרינה אצילות, נימוסים נאים, הקפידה על לשון נקייה והיתה אמיתית לכל אדם. לכן, גם בתקופה הפרועה ביותר שלנו, תקופת הצבא, היא זכתה שכלפיה היחס היה שונה מאשר לשאר בנות השבט ומאוחר יותר הגרעין.

השפה שהיינו מדברים בנוכחותה היתה נקייה יותר, מתחשבת יותר, פחות בוטה. נעמי, גם בבגדי עבודה ברפת, הקרינה אצילות, היתה לידי.

גם כשניסינו לאתגר אותה ולמשוך אותה לתעלולינו, עשינו זאת כדי להביאה להוכיח אותנו במילים, בטון, בדיקציה - ובעיקר בתמימות - הכל כך ייחודיים לה.

גם כשהמתיחה היתה מעט מוגזמת, בתגובתה היא לא הגיעה להרמת קול, לנזיפה או כעס. אני, מכל מקום, לא זוכר אותה פוגעת באיש, גם לא במי שפגע בה.

נסיבות החיים הביאו לכך שהתפזרנו והתפתחנו, אישית מקצועית וחשיבתית, באופן שלא נותר לכאורה הרבה מהיחד המשותף שיצרנו בגרעין, בייחוד בימי שדה אליהו.

ובכל זאת, זרעי היחד שנזרעו אז, ושלנעמי היה חלק סגולי חשוב בזריעתם, משפיעים, גם אם לא תמיד באופן מודע, על חיינו. ואני מאמין שגם על המורשת שהנחנו לצאצאינו.

ליצירת היחד הנראה והבלתי נראה הזה, הבלתי ניתן למישוש אך הקיים בהוויתנו, אנו עדים, במיוחד בשנים האחרונות, בהתכנסויות הולכות ותוכפות של השבט והגרעין. לפתע, אחרי שנים רבות של התרכזות במשפחה, בבית, בעבודה ובצרכי ציבור, הקבוצה הגרעינית הנפלאה הזו, הטירה, שואפת לחדש את קשריה, אולי את נעוריה.

כאמור, אני משוכנע שלנעמי היה חלק חשוב ביצירה של היחד העמוק הזה שהיום אנו עורגים אליו כל כך. לכתה של נעמי מכם - ומעמנו - היכה בנו, גם מסיבה זו, לעומק. הנה מתברר שאת העבר לא ניתן לשחזר ולהוותנו גם לא ניתן למנוע את הפרידה מהיקרים והאהובים ביותר שבחבורה.

מאז אותם ימים של הטירה, כמעט ולא היה קשר בינינו. ועתה, מהרגע שהידיעה המרה הגיעה אלי, אני שואל את עצמי: בעצם מדוע? הרי כל כך התאים שכן נהיה. ואינני מוצא תשובה לנעלם הזה.

באמיתיות שלה, בצניעותה, ביושרתה, בחלוציותה וביכולתה המופלאה לראות בכל אדם את הטוב שבו, נעמי היתה אחת ויחידה. דמותה הטהורה תמשיך להאיר. היא היתה ותהיה עבורי - ועבורנו - דמות שאת זכרה ננצור כל עוד נהיה.

עמכם ביגונכם - ישראל הראל.

זכות גדולה !

היתה זו זכות גדולה בשבילי להכיר את נעמי ז"ל.

זו בפירוש נקודת אור בחיי שלא תיכבה.

החיוך, השמחה, האור שהקרינה הצליחו להשאיר חותם על כל מי שפגש אותה.

תמיד עוזרת בחיוך, ועל אף שקשה לדמיין שקיים אדם כזה, אבל זו האמת, אף פעם לא מתלוננת !

נעמי, זו היתה מתנה להכיר אותך והנחמה היחידה זה היה לראות איך נהנית מהחיים והצלחת להגשים ולהוקיר תודה על מה שה' נתן לך.

נוחי בשלום, נעמי אהובה, והביטי מלמעלה במשפחה הנפלאה שלך.

אוהבת - חמי (רושנסקי, מיונתן)

לגדליה שלום וברכה,

מבקש אני לאמר כמה דברים בכתב, היות שבניחוס אבליים "הרגיל" ישנו קושי מסוים לשוחח בניחותא: ישנם קולות נוספים בחדר, האבל טרוד בהתייחסות לעוד אנשים, טלפונים וכו', גם הנפש עדיין סוערת ומתקשה לעכל ולקבל דברים, לא תמיד ניתן בכלל לדבר כי אנשים אחרים מדברים וכד'.

אקדים ואומר שיתכן שאני חודר לד' אמותיך הפרטיים, פרטיים מאוד, ואם כך הוא הדבר, אנא שים את המכתב בפח כעת, ואבקש מראש את סליחתך.

אך אם תרשה לי להעז, ברצוני להעלות מספר הרהורים שצפו בי לאחר מותה של נעמי ז"ל. איני יודע אם אני צודק, אם אני מכוון לאמת, לא דיברתי איתך ולא איתה מעולם על נושאים אלו, דבר אחד אני יודע בוודאות: מאז פטירת בננו יהונתן ז"ל אני גם מבין ובייחוד מרגיש ורגיש פי אלף מונים לקושי של אנשים שאיבדו את יקיריהם, ואני יודע שאין מה להשוות ... לשני הכיוונים.

לפני כארבעה חודשים, ביום העצמאות, בטקס השאת המשואות, הבנתי לראשונה מעט מעולמכם הפנימי, התוועדתי לקושי העצום שהיה לכם בשואה והתמודדות שלאחריה עם עלייתכם ארצה.

קטונתי מלהעריך את הסבל הנורא של הצורר הנאצי. אני מתאר לעצמי שמלבד אלף מיתות וייסורים שונים ומשונים, אובדן בית ופרנסה ומליון צרות אחרות, הם גם גרמו לאנשים לאבד את עולמם הרגשי. כשהמוות מכה סביבך על כל צעד ושעל, האדם מפתח (כמנגנון הגנה) קהות חושים לצער. יתכן שגם אתם ניסיתם בכל כוחכם לשרוד את התופת תוך הפנמת הכאב העמוק פנימה ושימור

מעט הכוח שעוד היה להתמודדות פיזית, הישרדות פשוטה כמשמעה בחיים.

אני מעריך שהשואה העמידה בפני כל אחד, ובוודאי בפניכם - אודים מוצלים מאש, שאלות קשות באמונה, ומי אני שאנסה בכלל להתמודד עימם.

בכוחות גדולים, שאיני יכול לשער כלל את עוצמתם, גודלם וגדלותם, שיקמתם את עצמכם והגעתם ארצה. זוהי גבורת נפש עילאית, לחזור ולאסוף כוחות, ולהתמודד עם קשיי העלייה והקליטה וכו', ואני יכול רק להתפעל מכך.

אך אני רוצה לציין עוד דבר, שהוא הרבה יותר גדול ועיקרי, לטעמי לפחות.

במעט היכרותי עמכם, שמתי לב שגם אתה וגם רעייתך נעמי זיכרונה לברכה, הייתם תמיד מנומסים, שמחים, מאירי פנים והתנהגתם בשיא העדינות לכל אחד.

מעולם לא שמעתי אותך מרים קול או מתרגז, כשלדוגמא המזגן שלידי קירר אותך יתר על המידה, קמת בשקט ועברת מקום בלי לעורר גלים ...

דברים אלו מצביעים כאלף עדים על כך שאותה קהות חושים, אותה מערכת רגשות שהוקפאה אל מול האימה, נעורה לחיים והגרמנים ימ"ו לא נגעו בה ולא הצליחו לפוררה, ההיפך.

כנראה שהקב"ה מנסה בניסיונות את אותם אנשים טובים שמסוגלים לצלוח את התופת, ואתם צלחתם אותה בהצלחה, ואף הקמתם כאן בית וגידלתם דור שירש מכם את אותה עדינות ומאור פנים.

די להיכנס למשפחת דהן בכל שעה שהיא ולהתפעל מהשקט והשלווה, מהחיוך והרצון לעזור, שהם מקדמים, גם חנה וגם איציק. היו להם כנראה מורים טובים מאוד - אתם.

ייתכן שבמהלך השיקום העצמי הארוך והקשה שבניתם את עצמכם מחדש, אמרתם בסתר לבכם, עברנו די צרות שמספיקות לאלף שנות דור, מעתה אנו נזכה ל " שבתי בבית ה' כל ימי חיי " ... והנה נהפך הגלגל ונעמי חלתה ובסופו של דבר נשמתה חזרה למקורה תחת כיסא הכבוד.

זהו ניסיון קשה ביותר, אולי אפילו יותר קשה מהשואה שעברתם. נותרת ללא רעייתך שתמכה בך כל השנים, ההתמודדות עם המחלה היא מול אויב נעלם ונסתר ששוכן בגוף ולא רואים ולא שומעים אותו, ולא מול חיה נאצית נפשעת שמן הסתם אמרתם לעצמכם - זהו עמלק, זהו רשע בהתגלמותו, זה לא אני.

יותר מכך - שמא אתה שואל את עצמך ואת שוכן השחקים - הזהו שכרי בעולמי ? האם לא סבלתי די ? אין לי תשובות, ואיני מתיימר כלל לחפש אותן. אך אני בטוח שאם ה' שם לפתחך ניסיון כזה עצום - אתה יכול לעמוד בו, כי התגלו בך כוחות עצומים בכל השנים האלו, והם שיעמדו לך גם עתה.

הערכתי את גדולתך מאוד גם לפני פטירתה של נעמי, אך עתה הערכתי גדלה שבעתיים, אני נוכח שנמצא עמדי באותו ישוב צדיק נסתר שהקב"ה מרבה לו ייסורים של אהבה כה רבים שכנראה הוא מסוגל לספוג את כולם, ולכפר בזאת עלינו.

אני בטוח שתשכיל ללמד את כל משפחתך ובייחוד את הנכדים, את סוד תעצומות הנפש הגדולות הללו, כדי שבעבודת שורשים הבאה שהם יכתבו, יספרו לא רק את ההצלה מן המחנות, אלא בעיקר את ההתמודדות הגדולה שעברת בשנים שאחרי, וכיצד השכלת לנצח בה.

אני רוצה לאחל לך שנה טובה. אני יודע שהיא לא תהיה לגמרי טובה, כי זכרון אדם יקר מהמשפחה תמיד צורב בתודעה, אך לפחות אוכל לאחל שהחלק של הכאב והצער ילכו ויתמעטו (אם כי מן הסתם לא ייעלמו) וכנגדם יוסיפו ויתרבו כוחות השמחה והטוב.

שבת שלום וכל טוב,

חננאל טחובר

דברים שנשא גדליה לזכרה

בסיום מסכת קידושין וסדר נשים, בדף היומי

בקטע האחרון בגמרא, בסוף המסכת, מצוטטים דברי רבי נהוראי:

"מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה".

רבי נהוראי היה תנא בדור הרביעי - דורם של תלמידי רבי עקיבא. מצאנו אותו מתווכח איתם, בייחוד עם רבי יוסי.

סיפרו עליו, שאליהו הנביא היה מצוי בבית מדרשו, וכמה משיחותיהם נמסרו במדרש (רו"ר ד,א). הוא הצטיין בחסידות מופלגת, ובאהבתו הרבה לתורה.

במסכת אבות (ד,י"ד) אומר ר' נהוראי: "הווי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך".

ואצלנו: "מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה".

נהורא פירושו אור, נהוראי פירושו מאיר. ולכן יש דעה במסכת עירובין (י"ג:), שהוא הוא רבי מאיר.

ודווקא רבי מאיר אומר במשנתנו: "לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה".

כיצד מיישבים את הסתירה בין שני המאמרים?

מתוך בן יהוידע: אומנות אחת ודאי ראוי ללמדו. אבל לא הרבה מיני אומנויות. וגם זו שאלמדו, תהיה נקייה וקלה, שתגזול רק מעט מזמנו ומכוחו, ויוכל להקדיש את מירב זמנו וכוחו ללימוד התורה.

המשנה בדף כ"ט מתחילה את הסוגיה של מצוות שחייב אדם לקיים, והמתייחסות לבנו. באותו דף מצוטט מהתוספתא: "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אישה, וללמדו אומנות".

כבר כאן מופיעה הדיאלקטיקה בין לימוד תורה ולימוד אומנות.

וכן בברכות ל"ה: "בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. דורות הראשונים עשו תורתם קבע, ומלאכתן ארעי - זו וזו נתקיימה בידן. דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע, ותורתן ארעי - זו וזו לא נתקיימה בידן".

איך אנחנו, אנשים עובדים במלאכות שונות, ויחד עם זאת רוצים גם ללמוד תורה, יכולים להגיע לכך, שזו וזו יתקיימו בידינו?

המפתח לכך הוא, לעשות את לימוד התורה קבע. דהיינו - לקבוע עיתים לתורה: בשיעורים בשבת, ובשיעורים בימות החול. כך, שגם אם מזדמן עיסוק לשעת השיעור הקבוע, - לא ידחה העיסוק את קביעות השיעור, - המלאכה תהיה ארעי, והתורה קבע.

ואומר בן יהוידע: זה יועיל לאדם כפליים:

התועלת האחת: גם אם קובע עיתים לתורה במקצת מזמנך, היות ועושה אותו קבע - ההלכה היא שכל הקבוע, כמחצה על מחצה דמי, וייחשב לו כאילו עסק בתורה כל היום כולו.

התועלת השנייה: היות והזדמן לו עסק הכרחי בשעות האלו שהן קבועות לתורה, והוא מניח את העסק, ואינו מבטל את לימוד התורה, - נמצא שהוא מאמין שכל עסקיו נעשים בהשגחתו יתברך,

והוא המזמין לו את פרנסתו. לכן לא איכפת לו אם לא עסק באותו עסק, כי בוטח בקב"ה שיזמין לו פרנסתו מדבר אחר.

כמו שאומר רבי מאיר במשנתנו: "שלא עניות מן האומנות, ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו".

הסיום הזה של מסכת קידושין מוקדש לעילוי נשמתה של אשתי המנוחה, נעמי, עליה השלום.

כמה סמלי לענייננו הביטוי הזה: "סיום מסכת קידושין".

דברנו על רבי מאיר / רבי נהוראי. זה מה שאפיין את נעמי יותר מכל: מאור הפנים, הנהורה המאירה.

כולם ציינו את התכונה הזו שלה.

כבר בהספדו על קברה, אמר הרב אייזנטל: "איזו הארת פנים היתה לנעמי. איך היתה מקדימה שלום לכל אדם! וכשהיתה פוגשת אדם, כל אדם, היה החיוך הגדול והשמחה שעל פניה - מדביקים את מי שפגשה בדרכה, עד שליבו היה מתרחב.

הכל גנוז בשמה: **נעמי** - נעימה בהליכותיה, נעימה במידותיה".

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים